หนังสืออนันตวิภาค

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

เจ้ากรม ๆ พระอาลักษณ์เรียบเรียง

เปนหนังสือสำหรับกุลบุตร์ศึกษา

ศัพท์ต่าง ๆ มีศัพท์ ไบราณ เขมร

ชวา บาฬี แผลง ราชาศัพท์ เปนต้น

แ๒๑

พิมพ์ ๑๐๐๐ ฉบับ

ราคา ๓๒ อัฐ

โรงพิมพ์พิศาลบรรณนิติ์

รัตนโกสินทรศก ๑๒๑

สารบาน เรื่อง

สารบาน เรื่อง

พระยาศรีสุนทรโวหาร

ประวัติ

พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย)

กำเนิด ที่บ้านใน คลองโสธร แขวง เมือง ฉะเชิงเทรา ณวัน ศุกร์ เดือน แปด แรม สอง ค่ำ ปี มะเมีย จัตวาศก จุลศักราช ๑๑๘๔ (ตรง กับ วัน ที่ ๑ กรกฎาคม ศก ๖๑)

ในรัชกาล ที่ ๓ เมื่อ อายุได้ ๑๑ ปี เข้า มา อยู่ กรุง เทพ ฯ บวช เปน สาม เณร อยู่ ณวัด สเกษ เล่า เรียน พระปริยัติ ธรรม ใน สำนัก ต่าง ๆ คือ พระเจ้า บรมวงษ์ เธอ กรม สมเด็จ พระเดชาดิศร แล สมเด็จ พระสังฆราช (ด่อน) เปน ต้น ครั้น อายุได้ ๒๑ ปี จึง อุปสมบท เปน ภิกษุ อยู่ ณวัดสเกษ แล ได้ เข้า สอบไล่ พระปริยัติ ธรรม ได้ เปน เปรียญ ๗ ประโยค พระราชทาน พัด เปรียญ แล นิจภัตร์ เลื่อน ขึ้น ตาม ลำดับ

ใน รัชกาล ที่ ๔ ทรง พระกรุณาโปรด ให้ เปน พระประสิทธิ์สุตคุณ ที่ พระราชาคณะ คง อยู่ วัด สเกษ พระราชทานตาลิปัตแฉกหักทองขวาง เปน เครื่องยศ แล นิจภัตร์ เดือน ละ ๔ ตำลึง ภายหลัง ลาสิกขาบท มา รับ ราชการ เปน มหาด เล็ก หลวง อยู่ใน เวร ศักดิ์ พระราชทาน เบี้ย หวัด ๕ ตำลึง อยู่ มา ประมาณ ปี หนึ่ง ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ เปน ขุน ประสิทธิ์ อักษรสาตร์ มี ตำแหน่ง ราชการ

ใน กรม พระอาลักษณ์ พระราชทาน เบี้ย หวัด ปี ละชั่ง หนึ่ง แล้วโปรด เกล้า ฯ ให้ไป กำกับ การแทน ที่ เจ้า กรม กรม อักษร พิมพการ แล คง รับ ราชการ อยู่ใน กรม พระอาลักษณ์ ด้วย ได้รับ พระราชทาน เบี้ย หวัด เพิ่ม ขึ้น เปน ๑ ชั่ง ๕ ตำลึง

ใน รัชกาล ปรัตยุบันนี้ ทรง พระกรุณาโปรด เกล้า ฯ ให้ เปน ขุน สารประเสริฐ ปลัด ทูล ฉลอง กรม พระอาลักษณ์ พระราชทาน เบี้ย หวัด ปี ละ ๑ ชั่ง ๑๐ ตำลึง แล โปรด เกล้า ฯ เลื่อน ขึ้น เปน หลวง สารประเสริฐ ได้ รับ พระราชทาน เบี้ย หวัด ปี ละ ๒ ชั่ง ใน ลำดับ นั้น ได้ แต่ง หนังสือ ต่าง ๆ ทูล เกล้า ฯ ถวาย ตาม พระราช ประสงค์ มี คำ ฉันท์ กล่อม พระยา ช้าง เผือก เปน ต้น แลได้ คิด แต่ง แบบ เรียน หนังสือไทย คือ มูลบทบรรพกิจ, วาหนิติ์นิกร, อักษร ประโยค, สังโยคพิธาน, ไวพจน์ พิจารณ์, พิศาลการันต์ ขึ้น ได้ เปน แบบ ศึกษา ของ กุลบุตร์ สืบ มา ภายหลัง ได้ ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้ เปน ครู สอน หนังสือ นาย ทหาร มหาด เล็ก แลทหาร มหาด เล็ก ชั้น เด็ก ใน พระ บรม มหา ราชวัง พระราชทาน เงิน เดือน ๖๐ บาท แล้ว โปรด เกล้า ฯ ให้ เปน อาจาริย์ ถวาย พระ อักษร พระเจ้า น้อง ยา เธอ พระเจ้า น้อง นาง เธอ ซึ่ง ยัง ทรง พระเยาว์ แล หม่อม เจ้า หม่อม ราชวงษ์ บุตร์ หลาน ข้า ราช การ เปน อัน มาก ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ พระราช ทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์

ประวัติ

มกุฎสยาม ชั้นที่ ๔ ภัทราภรณ์ เปนเกียรติยศ แล้ว ทรง พระกรุณา โปรด เกล้า ฯ ให้เปน พระศรีสุนทรโวหาร เจ้า กรม พระอาลักษณ์ ได้รับ พระราชทาน เบี้ย หวัด ปีละ ๓ ชั่ง แล ได้ คิด แต่ง แบบ แผน หนังสือ ไทย เพิ่ม เติม ขึ้น อีก หลาย ฉบับ มี อนันต วิภาค แล ไวพจน์ ประพันธ์ เปน ต้น แล ได้ รับ พระราช ทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ ช้าง เผือก ชั้น ที่ ๓ นิภาภรณ์ ภายหลังทรงพระกรุณาโปรด เกล้า ฯ เลื่อน ขึ้นเปน พระยาศรี สุนทร โวหาร ญาณปรีชามาตย์ บรม นารถ นิตยภักดี พิริยพาห เจ้า กรม พระอาลักษณ์ พระราชทาน เบี้ยหวัด ปีละ ๔ ชั่ง แล พระราชทาน เหรียญ ดุษฎีมาลา เข็ม ศิลปวิทยา แล้ว ทรง พระกรุณาโปรด เกล้า ฯ พระราช ทานโต๊ะกา ทอง คำ เปน เครื่อง ยศ ครั้น เลิก โรง เรียน ทหาร มหาดเล็ก ได้เปน อาจารย์สอน หนังสือไทย ณโรง เรียน พระราชวังสราญรมย์ ภาย หลัง ที่ พระราชวัง สราญรมย์ จัด เปน โรง เรียน นาย ร้อย แล้ว โปรด เกล้า ฯ ให้ เปน พระอาจารย์ ถวาย พระอักษร สมเด็จ พระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้า มหา วชิรุณหิศ แล สมเด็จ พระบรม โอรสาธิราช เจ้า ฟ้า มหาวชิราวุธ สยาม มกุฎราชกุมาร แล สมเด็จ พระเจ้า ลูก เธอ พระเจ้า ลูก เธอ ได้ รับ พระราชทาน เงิน เดือน ๑๒๐ บาท แล เมื่อ ปี กุนนพศก จุลศักราช ๑๒๔๙ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้เปน องคมนตรี เมื่อ รัตนโกสินทร ศก ๑๐๘ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราช

ทาน เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์ สำหรับ ตระกูล ทุติยจุลจอม เกล้า แล พาน หมาก ทอง คำ มี เครื่อง พร้อม ๑ กระโถน ทอง คำ ๑ กาทองคำ ๑ เปน เครื่อง ยศ

อนึ่ง ได้ รับ ราชการ จร ต่าง ๆ หลาย อย่าง คือ เปน กรรม สัมปาทิก จัดการ โรง เรียน วังนันทอุทยาน แล เปน ข้าหลวง กำกับ การ สอบวิชา หนังสือ ไทย แล เปน กรรมสัมปาทิก จัดการพิมพ์พระไตร ปิฎก เปน ต้น แล ได้ รับ ราชการ น่า ที่ เลขานุการ ใน การ ประชุม พระบรมวงษานุวงษ์ ข้า ทูล ลออง ธุลี พระบาท ปฤกษา ราชการ หลาย คราว

ครั้น เมื่อ เดือน กันยายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๐ ป่วย เปนโรคชรา โปรด เกล้า ฯ ให้ พระยา อมรสาตร์ ประสิทธิ์ศิลป์ รักษา อาการหา คลายไม่ วันที่ ๑๖ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๐ (ตรง กับ วัน ศุกร์ เดือน สิบ เอ็ด ขึ้น สิบ สี่ ค่ำ ปีเถาะตรี ศก จุลศักราช ๑๒๕๓) ถึง อนิจกรรม อายุ นับ ตาม สุริย คติกาลได้ ๖๙ ปี ๓ เดือน ๑๑ วัน นับ เรียง วันได้ ๒๕๓๐๕ วัน พระราชทานโกษโถ เปน เกียรติยศ

ในหลวงพ่อ ๑๓๖

อนันตวิภาค

คิด คัด จัด เลศ ล้วน หลาย หลาก
ชื่อ อนันตวิภาค พจน์ เพี้ยน
รวบ รวม สุด ลำบาก ระเบียบ บท นี้ นา
คำ ที่ ลับ มิด เมี้ยน มาก ถ้อย ถ่อง แถลง

คำ แผลง แจง จัด ข้อ ขาน ไข
สาม หมวด มาก มี ใน เรื่อง นี้
กำพุชมคธไทย ทาน เทียบ กัน นา
ใคร รัก จัก ช่วย ชี้ เชิด อ้าง อย่าง เห็น

กุลบุตร์ศึกษา หนังสือไทย ตั้ง ต้น แต่ นโม กข กำหนดจำอักษร สาม หมู่ แล ผัน ตาม ไม้ ่ ้ ๊ ๋ ได้ คล่องใจไม่เคลื่อน คลาศ แล้ว กำหนด อักษร สูง นำ อักษร ต่ำ แล อักษร ประโยค แม่น ยำ แล จำ ตัว สกด ตั้ง แต่ แม่ กน จนเกย อย่าง ย่อ อย่าง พิสดาร ชำนาญขึ้น ใจ แล รู้ จัก อักษร เพิ่ม ท้าย คำ ที่ เรียก ว่า หมู่ การันต์ จำได้ แน่ นอน เมื่อ มี ความ รู้ ความ จำ ลุ่ม ลุก ตาม ลำดับ มา เพียง เท่านี้ ก็ ควร นับ ว่า เปน ผู้ รู้ หนังสือ ไทย ได้ ถูก ถ้วน ตาม ของ จริง ผู้ หนึ่ง กุลบุตร์ นั้น ควร จะ ศึกษา ให้ รู้ ใน พากย์ ๘ ประการ ซึ่ง เปน หลัก เปน ประธาน ต้น เค้า ของ คำ พูด แล คำใช้ ใน กาพย์ โคลง พากย์ ฉันท์ ต่าง ๆ เพื่อ จะ มิ ให้ ขัด ข้องใน การ ที่ จะอ่าน แล คิด กาพย์ กลอน ทั้งปวง แล พากย์ ๘

ประการ นั้น ที่ ๑ คือ สยาม พากย์ ที่ ๒ กัมพุชพากย์ ที่ ๓ ชวา พากย์ ที่ ๔ มคธ พากย์ ที่ ๕ หริภุญไชย พากย์ ที่ ๖ สังสกฤษฎ พากย์ ที่ ๗ สิงหฬ พากย์ ที่ ๘ ตเลง พากย์ กับภุกาม พากย์ ท่าน จัด ไว้ ใช้ มา แต่ โบราณ เพียง ๘ ประการ เท่า นี้ พากย์ ที่ ๗ ที่ ๘ ถึง ใน หนังสือ โบราณ ก็ ไม่ ใคร่ จะ เห็น ใช้ เปน แต่ นับ เข้า ไว้ พอ ครบ ๘ เท่า นั้น ใน หนังสือ เก่า ชั้น โคลง กำศรวญ เห็น เอา ภาษา ละว้า กวย ชอง มาใช้ ก็ มี บ้าง เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า เห็น ความ ว่า ซึ่ง กำหนดพากย์ ๘ นี้ ท่าน บัญญัติ จัด ขึ้นโดย ภาษา ที่ได้ ใช้ ไป มา ถึง กัน แล ติด เนื่องใกล้ เคียง กัน ก็ ใน กาล ทุกวัน นี้ กรุง เทพ มหานคร มี ทาง พระราช ไมตรี ติด เนื่อง กับ ต่าง ประเทศ หลาย ชาติ คำ พูด ชาว ยุโรป ภาษา อังกฤษ คน ชาว สยาม ได้ รู้ ด้วย กัน เปน อัน มาก จะยก ขึ้น ใช้ เปน พากย์ อีก อย่าง หนึ่ง เรียก ว่า อิงคลิศ พากย์ เปน ที่ ๙ ก็ เห็น จะ ควร แต่ ให้ กุลบุตร์ กำหนดรู้ ว่า มคธ พากย์ เปน พากย์ สำคัญ กว่า พากย์ อื่น ๆ ด้วย เปน ภาษา กลาง แล เปน ที่ นับถือ ของ คน หลาย ชาติ หลาย ภาษา ด้วย กัน ควร จะ ศึกษา ให้ รู้ ไว้ มาก ๆ จะได้ เปน เครื่อง บำรุง ปัญญา

คำ สังสกฤษฎ เค้า คำ พราหมณ์
คำ แขก มคธ สยาม ย่อ ม้วน
สิงหฬ เตลง ภุกาม กัมพุช
หริภุญไชย ถ้วน พากย์ ตั้ง แต่ เดิม

คำ สยาม มคธ เค้า กัมพุช
คำ แขก คำ ลาว อุร์ ศัก คล้ำ
สิงหฬ ม่าน มอญวุฒ พราหมณ์ เก่า
แปด พากย์ ยาก ภุก ล้ำ เลือกใช้ชิม ลอง
จัก จัด คัด แจก เค้า คำ สยาม พากย์ เฮย
ปูน เก่า ปูนใหม่ ความ เนื่อง ถ้อย
คำ ตรง อีก แผลง ตาม สั่ง สกฤษฎ
เฉก เช่น อาภรณ์ น้อย เสียบไว้ ใน กรรณ์

จะ แจก สยาม พากย์ ที่ ๑ ก่อน สยาม พากย์ นั้น คือ คำ พูดภาษา ไทย ชั้น เก่า ชั้นใหม่ ทั้ง คำ แผลง แล คำ ตรง ให้ รู้ จัก คำ สูง คำ ต่ำ คำ หยาบ คำ ละเอียด คำ ละเมียด คำ คนอง ผ่อน ใช้ ให้ ต้อง ตาม ความ แล คำ แผลง ที่ ท่าน ใช้ ใน คำ กลอน หนังสือ เก่า ๆ ซึ่ง มี มา แต่ โบราณ นั้น ท่าน ใช้ ซ่อน เร้น ภุก ลับ มาก นัก เหลือ ปัญญา ที่ จะตาม คิดของ ท่านให้ กระจ่าง สว่างใจ อย่า ว่า ถึง คำ แผลง เลย แต่ คำ บุราณ ตรง ๆ ที่ เปน คำ ปูน ก่อน จริง ๆ ดุจคำ ว่า อคร้าว, ลคึก, อำยวน, เหี้ยม, เช่น นี้ พูด ขึ้น ทุก วัน นี้ ก็ จะมี ผู้ เข้าใจ น้อย นัก ด้วย เปน คำ คน ปูน ก่อน สาบสูญไปไม่ มีใคร พูด มา นาน แล้ว เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า ผู้ จะ เรียบ เรียง คำ พากย์ นี้ คำ ที่ ภุก ลับ เหลือ ปัญญา จะ ขอ ยกไว้ จะ ขอ จัด คำ ที่ ตื้น ๆ พอ ควร แก่ ปัญญา มา รวบ รวม

ไว้ ตาม เห็น พอ เปน เครื่อง สว่าง ทาง ปัญญา ของ ตรุณ กุมาร ตาม สมควร แต คำ แผลง นั้น มี อยู่ ๓ สฐาน คือ คำ สยาม พากย์ แผลง ๑ คำ กำพุช พากย์ แผลง ๆ คำ มคธ พากย์ แผลง ตาม สังสกฤษฎ ๑ จะ แจก คำ สยาม พากย์ แผลง ก่อน คำ ไทย แผลง เทียบ คำ สังสกฤษฎ มี อยู่ มาก จะ เขียน คำ เดิมไว้ บน คำ แผลก ไว้ ข้าง ล่าง เปน ที่ สังเกต ดัง นี้

ไกร กำไร	ว่า ยิง	แขง กำแหง	
กฎ กำหนด		ขลัง กำลัง	ว่า แรง
เกิด กำเนิด		ครบ คารบ คำรบ	
ขาว สกาว		เคจร คเนจร	
ขจร กำจร	ว่า ฟุ้ง	คูณ คำณูน คำณวน	
ขจัด กำจัด	ว่า ขับไล่	จำ จำนำ	
ขจาย กำจาย		จับ จำนับ	
เขลา กำเลา	ว่า อ่อน		

จง
จำนง

จอง
จำนอง } ว่า ผูก

แจง
จำแดง

แจก
จำแนก

จ่าย
จำหน่าย

เจริญ
จำเริญ

จรูญ
จำรูญ } ว่า รุ่งเรือง

จด
จรด

จรัศ
จำรัศ } ว่า แจ่ม ว่า แก่

เจียร
จำเนียร } ว่า นาน

โจทย์
จำโนทย์ } ว่า ทัก ท้วง

จัก
จำดัก

จน
จำนน

จวน
จำนวน

เจรจา
จำนันจา
จรรจา } ว่า พูด

ฉฦ
ชำฦ } ว่า เจาะ

เฉิด
บรรเจิด } ว่า งาม

ฉดัก
จำหดัก

ฉดอง
จำดอง

เฉดย
จำเดย } ว่า แก้

ฉึก
ฉดึก

ชาญ	}	ตรา	} ว่าจำ
ชำนาญ	}	ตำรา	}
ชน	}	ตริ	} ว่าคิด
ชำนน	}	ตำริห์	}
ชนะ	}	ตรู	} ว่างาม
ชำนะ	}	ตำรู	}
ชงัด	}	ตรัส	}
ชำงัด	}	ตำรัส	}
ประชด	}	ตรวจ	}
ปรทยด	}	ตำรวจ	}
ชิด	}	ตรับ	}
ชนิด	}	ตำรับ	}
ช่วย	}	ติ	}
ชำร่วย	}	ตำนิ	}
เชาะ	}	ตกใจ	}
ชำเราะ	}	ตระดกใจ	}
ซบ	}	เตียน	}
สยบ	}	ตำเนียน	}
ทรุด	}	ตรง	}
ชำรุด	}	ตำรง	}
แทรก	}	ทูด	}
ชำแรก	}	ทำนูด	}

ทนุ ทำนุ		เปรอ บำเรอ
ทรง ทำรง		ปราศ บำราศ
เทียบ ทำเนียบ		ปราบ บำราบ
เทียม ทำเนียม ธรรมเนียม	คำ มคธ	ประจบ บรรจบ
ทลาย ทำลาย		วิตก พิตรก
ทาย ทำนาย		แผ่ ตระแบ่
บวช ผนวช		แผ่น ตระแบ่น
บวก ผนวก		ปลาย บรรลาย
บัด บำบัด		ประจุ บรรจุ
ปรุง บำรุง		ประทุก บรรทุก

ผธม
ประธม
บรรธม

ผสม
ประสม
บรรสม } ว่า ให้รวม กัน

ผสาน
ประสาน
บรรสาน } ว่า ทำให้สนิท

ประจน
ปรัตยน } ว่า สู้รบ

ปจุบัน
ปรัตยุบัน

ประเจก
ประตเยก } ว่า แผนก

ผจง
ประจง
บรรจง

ผจญ
ประจญ
ประตยน

พัก
พำนัก

เพราะ
ไพเราะ

รำ
รบำ

ราญ
รำบาญ

รอบ
รบอบ

เรียบ
รเบียบ

เริศ
รเบิด

ระงับ
รำงับ

เถิก
ถเบิก

โถภ
ถะโมภ

ถัด
ถะบัด

โถม
ถะโบม

หลัก เดิม	
เสา / สำเนา	เสร็จ / สำเร็จ
สาร / สำนาร	สิน สรด / สนสำรด
สรวล / สำนวล	สวย / สดวย
เสียง / สำเนียง	สวย / สำรวย
สัญญะ / สำคัญ	แสก / แสรก
สรวล / สำรวล	อด / อำนด
สราญ / สำราญ	อาจ / อำนาจ
รู้สึก / รู้สำนึก	อิฐ / อำนิฐ
สวด / สำนวด	เสียม / เสงี่ยม
สวด / สำรวด	อวย / อำนวย
สวญ / สำรวญ	

๑ อนึ่ง คำ สยาม ตรง ๆ มิใช่ คำ แผลง เปน แต่ คำ พูด ของ คน บูราณ ยุค ก่อน ๆ เพราะคำ พูด นั้นแปลง เปลี่ยนไป ตาม ยุค ตาม คราว คำ บูราณ จึ่ง สาบ สูญ ไป ที่ ละเล็ก ละน้อย จน ไม่ ใคร่ จะ มี ใคร เข้า ใจ ว่า เปน คำ ภาษา อะ ไร นั้น ก็ มี บาง ที่ ใช้ พูด กัน อยู่ ก็ รู้ ตาม สังเกต แต่ คำ นั้น แปล ว่า อะไร ก็ หา รู้ ไม่ เช่น อย่าง คำ ว่า กำ ไร อำเภอ เปน ต้น ต่อ ผู้ ที่ ได้ พบ ปะ หนังสือ เก่า ๆ มาก แล ได้ ถาม ท่าน ผู้ ใหญ่ สูง อายุ แล้ว เอา ใจ ใส่ คิด อ่าน เทียบ ทาน สอบ สวน ดู จึ่ง จะ รู้ เข้า ใจ บ้าง ด้วย คำ พูด ภาษา ไทย นี้ มัก มี คำ ลาว คำ เขมร คำ มคธ ปะปน กัน เปน อัน มาก ยาก ที่ จะ เลือก ฟั้น ดู ให้ รู้ โดย จริง แล คำ สยามโบราณ นั้น คือ ดัง นี้ ฯะ

อำ เภอ	ว่า	ตำบล / พวก / เหตุการ	ตรา	ว่า	ของสำหรับ จำ
ยุบล	ว่า	ใจ ความ	ทรอิ่ง	ว่า	ถือ ตัว
ยำ ยาม	ว่า	เชย ชม	เพรง	ว่า	ก่อน / เก่า
ถา ถด	ว่า	ให้สอื้น	ตระศัก	ว่า	งาม / เพราะ
ยง / อาจ / หาญ	ว่า	กล้า	สายยู	ว่า	สาย เชือก
			ท่าว	ว่า	ล้ม
			ถาญ	ว่า	หัก ทำ ลาย
ตรวจ / ไตร	ว่า	นับ	ช้าง ผชศ	ว่า	ช้าง ต่อ
			นรการ	ว่า	ช้าง สี ดอ

แม่หนัก ว่า แม่แปรก
เสริดหนึ ว่า เร็วหนึ
ตระการ ว่า แปลก
เถิน ว่า ดอน
เทิน ว่า เขาถาด
บร้าง ว่า บได้
ถนิม ว่า เครื่องประดับ
เฉนียน ว่า ฝั่งน้ำ
นนทลี ว่า แม่
คำแหง ว่า แขง
ขลัง ว่า แรง
เงี้ยว ว่า งู
ก่อง ว่า ใสสว่าง
ขจร ว่า ฟุ้ง
ขจัด ว่า ไล่
นักนึน ว่า เนื้ออ่อน
โหง ว่า กระเด็น
เวียง ว่า กำแพง
ถาง ว่า หมาก
ถางถิง ว่า หมากถิง

เสย ว่า กิน
ปึ๊บ ว่า กระโดด
เบื้อง ว่า ข้าง
สระ, สถะ } ว่า ล้าง
กู ว่า ตัว, ข้า
ปูว, ซ่า } ว่า เห็น
ใฝ่, ใคร่, หวัง } ว่า อยาก
กุม ว่า จับ
เกี่ยง ว่า กลับ
กระลึง ว่า จับถือ
อำพน ว่า ตาย
ตาย ว่า ถ้วน
ทาย ว่า ถือ
เพ็ญ ว่า เต็ม
วันเพ็ญ ว่า วันพระจันทร์เต็มดวง
อเคื้อ ว่า งาม

อกร้าว ว่า อิ่มใจ / อิ่มยศ / อิ่มสมบัติ

เผือ ว่า ข้า / ฉัน

ดดึก ว่า เร่ง

บันทึก ว่า ย่น / ย่อ

พ่างนี้ ว่า เช่นนี้

เฉก ว่า เปรียบ / เหมือน

แทตย์ ว่า ยักษ / ผี

เผือนพงพี ว่า ป่า

เถื่อน ว่า ป่า

เหี้ยม ว่า เหตุ

กั้ง ว่า กะเหรี่ยง

พะบู ว่า หน้า / งาม

เสีย ว่า ทิ้ง / ถะ

เหมือนคำ ว่าเสียไฟเบ่าหึงห้อย

ด่น ว่า วิ่ง

สรวง / สันรวง ว่า สูง

แถลง ว่า เล่าไข

เบิก / ผาย / เผย / ถะเหย ว่า เปิด

พ้อง ว่า บอก

อำยวน ว่า บิดพราง

สรวย / สำรวย ว่า สวย

แย้ง ว่า ขวาง

ค้าน ว่า หัก

ติง ว่า ไหว

เดศ ว่า อุบาย

กด ว่า หมุนดังจักร

เด่ห์ ว่า เงื่อนงำ

ถวัลย์ ว่า ทรง

เถลิง ว่า ขึ้น

แซง ว่า ระวัง

เผด็จ / เจียน	ว่า ตัด	ฉม	ว่า กลิ่นหอม
		กระยา	ว่า เครื่องสำหรับ
จำถอง	ว่า อานแลสัประคับ	พะบุ / ด่อน / สกาว	ว่า ขาว
พนาศ	ว่า เบาะ		
กระดี่	ว่า โทษ		
ดิ้น ถ่าย	ว่า ดิ้น กลับ กลอก	คำรน	ว่า ร้อง ครวญ
กาจ	ว่า ดุร้าย	แล้ง	ว่า แห้ง
จรรโลง	ว่า จูง ว่าชะโลง	เวีย	ว่า คล้อง
ต้านหน้า	ว่า ประเชินหน้า	โพยม / หาว	ว่า ฟ้า
ขึ้ง	ว่า โกรธ		
แมก	ว่า แอบ	เหิน	ว่า บิน
แยง	ว่า แล	ประเมิน / ประมาณ	ว่า คะเน
ตระหนัก	ว่า แน่ นอน		
จำเรียง	ว่า ขับรำ	ส่ำ	ว่า หมู่ เหล่า
กาหฬ	ว่า แตร	สรกอ	ว่า อยู่ เปน หมู่ กัน
ผสม	ว่า ทำให้รวมกัน	บ่ อ่าว	ว่า บ่ เกรง
ผสาน	ว่า ทำ ให้ สนิท	เถิก	ว่า ยก
ยวน ใจ	ว่า ยั่ว ใจ	ยายี	ว่า รบ กวน
เสนาะ	ว่า วังเวง	เขลา / กำเลา	ว่า โง่ / อ่อน
คำแคง / คะคิง	ว่า ดังสนั่น	เข็ญ	ว่า ลำบาก

สนะ	ว่า	เสื้อ
สะเอ้ง	ว่า	เข็มขัด
กุณฑล	ว่า	ตุ้มหู
เกยูร	ว่า	สร้อยอ่อน
สน	ว่า	ร้อย
ดาย หว่า	ว่า	เปล่า ดุจ

คำ ว่า หว่าใจ

เผือ ข้อย ตู เค้า	ว่า	ข้า
สู	ว่า	เจ้า
ข้า	ว่า	เรา
รา	ว่า	เรา
ไร้	ว่า	ขัดสน
เสดาะ	ว่า	ถอด
เศร่า	ว่า	คอย
โหด	ว่า	ขัดทุกสิ่ง
แดยัน	ว่า	ค้ำใจ
สงวน สรเสิน	ว่า	รักใคร่

หิน	ว่า	ต่ำช้า
ถาถด	ว่า	ละห้อย
กำสรวญ	ว่า	สร้อยเศร้า
รันจวน	ว่า	ป่วนใจ
กรรแสง โหย	ว่า	ร้อง
กรรแสงไห้ โหยไห้	ว่า	ร้องไห้
กรรแสงหา โหยหา	ว่า	ร้องหา
คล่าว ถั่ง	ว่า	ไหล
แถม	ว่า	ซ้ำเติม
ถั่งแถม	ว่า	ไหลซ้ำ
วายทรวง	ว่า	ตีอก
บังอวด	ว่า	น่าต่าง
บังอิง	ว่า	พนัก
เทวศ	ว่า	ลำบาก
จรทกจรเทิญ	ว่า	อับจน
ถวิล	ว่า	คิด
เอื้อ	ว่า	โอบอ้อม

ผดุง ว่า ค้ำ

ถนอม ว่า รักษา

อำรุง
บำรุง } ใช้เหมือนกัน

ตฤบ ว่า สูบ

สเทิน ว่า เกื้อ

โอบ
ตระกอง } ว่า กอด
ตระโบม

โฉม ว่า ฉูบ
อร ว่า งาม } ดุจคำ ว่า เอวอร

หวัง
จง } ว่า มุ่งหมาย / อยาก
จำนง

พันลอก ว่า ผลิ

เศร้า ว่า เหี่ยว

สี่แจง ว่า ๔ แยก

กรรพุม ว่า ตูม

ฉวัดเฉวียน ว่า เวียนวน

ท่อถ้อย ว่า คำโต้ตอบ

ถวัดถวัน ว่า ว่องไว

สัดจอง ว่า เรือช่วง

กล้อ ว่า เรือโกลน

เวียงผา ว่า กำแพงหิน

วัง ว่า ที่ล้อม / ที่กั้นรอบ

สำนึง
สำนักนิ์ } ว่า ที่อยู่

โรงธารคำนัล ว่า โรงรับแขก

เกยลา ว่า เกยเล็ก

เตียงลา ว่า เตียงเล็ก

มะลิลา ว่า มะลิเล็ก ดุจคำว่า ลออเอววัล ลวาดเอวลา

ฉนวน
แหน } ว่า ที่กำบัง

โดย ว่า ตาม ดุจคำ ว่า โดยเสด็จ

แรม ว่า ค้าง ดุจคำว่า ประทับแรม แลเดือนแรม

ปาง ว่า คราว / เมื่อ

เพรางาย ว่า เวลาสาย

กินเพรา ว่า เวลากิน

ชรอุ่ม ชรอ่ำ ว่า คลุ้ม

กันดาล ว่า กลาง ดุจคำ ว่า กันดาลสกนธ์ แลศรีกันดาลพล

ภา / บันภา ว่า ดั่งลั่น

ภาชา ว่า ดังอยู่ช้า

บำเทิง ว่า รื่นเริง

ผ้า กับ ฟ้า เปนคำเดียวกัน ดุจคำ ว่า ลาดผ้า ลาดฟ้า ในแผ่นศิลาเมืองศุโขไทย ใช้ไพร่ฟ้าบ้างไพร่ผ้าบ้าง

กำพช กำพุช ใช้เหมือนกัน ดุจคำว่าอัญขยม กับอัญขยุม

แล จง / จุ่ง ท่ง / ทุ่ง พั่ง / พุ้ง

สยมภร / สยุมภร อุทก / อุทุก ชมพูนท / ชมพูนุต

สมมต / สมมุต เชตวัน / เชตุพน เปนต้น

แกว่น ว่า ว่องไว

แกล้ว ว่า กล้า

แกว่นแกล้ว แก่นแก้วก็ว่า

บำเหน็จ / บำนาน ว่า รางวัล

ไร ว่าทอง ดุจคำว่า พื้นไร รายแหวน แลคำว่า เรืองไร

อุไร ว่า ทองเนื้อสูง

เงือน / เงน ว่า เงิน

สุพั้น ว่า ทองเหลือง

รัง ว่า แต่ง / สร้าง

เกลา ว่า เกลี้ยง ดุจคำว่า กลึงเกลา แลกอดเกลา

ยง ว่า กล้า

ยรรยง ว่า งาม ดุจคำ ว่าสองยงต่อยง ยรรยง ในกลางเวหา

สีลำลาน ว่าสีแดงอ่อน

เกรี่ยง ว่า ใหญ่
เกรี่ยงไกร ว่า ใหญ่ยิ่ง
ดำเนา ว่า บ่อน
แหล่ง / ตำบล ว่า ที่
สิง / สิ่ง ว่า อยู่ ดุจคำ
ว่าปีศาจสิง
คง ก็ว่า อยู่
ปะอยง ว่า อิง ปะบุรพ
บท เอาอิเปนยะ
นวย / นาด ว่า โอน / น้อม
กราบถวายกร ว่า ไหว้
เยิรยอ ว่า ยกย่อง
ทวยหาญ ว่า ไทยกล้า
ม่าน ว่า พม่า
เพ่ง ว่า สร้าง ดุจคำ
ว่าส่องโสภาพระแต่งงาม
พ้นแพ่งมนุศย ในโลกย์นี้
พ่ง ว่า มาก ก็ว่า

เยีย / ดอก ว่า ทำ ดุจคำว่า
เยียใด แลว่าดอกถ้อแล้ว
โถมคืน แลคำว่าดอก
ขายหู ขายตา
ถอง ก็ ว่า ทำ ดุจคำว่า
ถองดู แลคำว่า ยายจะ
ถองเจ้าหล้า บได้หลานเอย
มาแตง ว่า ทูต
สำเนา ว่า หลักเดิม
คนสำนวน ว่า คนได้ฟัง
มามาก
แม่งม้าง ว่า เริดร้าง
แห ว่า ห่าง
กังวล ว่า ความเกี่ยวข้อง
ทำงน ว่า หนัก ดุจคำว่า
ทุกข์ทำงน
รสาย / สำราย / ปล้าง ว่าเปลื้อง

ทุกพาย
ทุกปลาก } ว่า ทุกแห่ง

ตราบ ว่า ข้าง ดุจคำ
ว่า สองตราบมรรคา

รี
แวง } ว่า ยาว

ฉวาง
ขวาง } ว่า กว้าง ดุจคำ
ว่า แล่นไปโดยฉวาง แล
คำว่า ขุนขี่เมืองขวาง
พระยอดเมืองขวาง

จำหลัก ว่า จัก

กง ว่า กลม ดุจคำ
ว่าเปน วงกง แลกันกง

ชรบาบ ว่า ราบ

ขโดง ว่า สูง ดุจคำว่า
ปักบิ่นเกล้าโจงขโดง แล
เสาขโดง

รบี
รบิน
รเบียน } ว่า ฉบับ

ครามครัน ว่า มาก

แหล่ ก็ ว่า มาก ดุจ คำว่า
เหลือแหล่ แหล่หลาย

เมือบ ว่า ถนัด ดุจคำว่า
มาจึ่งเอาให้ม้วย เมือบใจ

ถ้ำ ว่า เกิน ดุจคำว่า
ยามหนึ่งไกลน้อง ถ้ำ ขวบ ปี

เครียว ว่า ถึง ดุจคำว่า
บทันเครียวยามครึ่ง

จวน ว่า เกือบ ว่า เข้า
ถึงก็ว่า

จวบ ว่า พบ

ประนัง ว่า แช่ง

แผก ว่า ผิด

ห่อน
กระไต } ว่า เคย

บห่อนมี ว่าไม่เคยมี

กลอย ว่า ร่วม ดุจคำ
ว่า { กลอยใจ
กลอยสวาศ }

ผิ
ผิวะ
ชิ } ว่า แม้น

เกื้อกูล ว่า อุดหนุน

จอด คำลาวพุงคำว่ารัก ดุจคำ ว่า น้ำบใส ไฟ บมอด ความจอดบหมอง ครองเมืองบเศร้า

ถกล
ดำกล } ว่า ตั้ง

ฟอก ว่า ร้อน ปอก } ดุจคำ ว่า ไฟฟอก หนังฟอก

ตระลำ ว่า พลุ่ง ดุจคำว่า อกวังบ่วนเปนน้ำ บัดนี้ ตระลำบ่วนเปนไฟ

สนาน
สนาบ
โสรจ
สรง } ว่าอาบ

ชค ว่า ยศ

ดุจคำ ว่า ชคอคร้าวอิง หมอน นอนอยู่แล

จ่อง ว่า ร่ม

ดาล
บันดาล } ว่า เกิด ดุจคำ ว่า ดาลแสยง ดาลอัศจรรย์ แลดาล บัลดาลเวรี

แนว ว่า เชื้อสาย

เหง้า ว่า ราก ดุจคำ ว่าเหง้าท้าว แนวพระยา

บังคล ว่า ของสมควร ดุจคำว่า แพสย พัสดุ เปน บังคล แลธก็เสวยไม้สี พระทนต์ อันเปนบังคลแก่ ทานนั้น ในทุกวันนี้ บังคล ใช้ว่าสับคล ที่ คลไม่เห็น ผิดกับโวหาร โบราณที่ว่ามานั้น

เรือ ว่า สอง ดุจคำ ว่า ยลเราเรือไต่เต้า

ขัว ว่าตะพาน

ดวงไม้ ว่า ปริมณฑลต้นไม้
สรกเกรา ว่า บ้านนอก
ด้าม ว่า ทาง
ตรมวล ว่า ตำบล
ง้วน ว่า โอชา
คำเก่า ว่า ใส่ง้วนในปลา
ใส่ยาในเข้า จองโทษเจ้า
ด้วยอันใดก็ดี
ตัด ว่า ปลูก / เคือน ดุจคำ
ว่าตัดผอม
ลำดับวงษ์ใช้ว่าบุตร์หลาน
เหลนลื่อ หลืบ / ลืด คำในแผ่น
ศิลาเมืองศุโขไทยว่า จรต
ถึงลูก ลูกถึงหลาน สาร
ต่อเหลน เย็นชั่วหลืบ สืบ
สืนเพียงนี้
ประมง ว่า พรานปลา
สระสี่แจง ว่า สระสี่เหลี่ยม
เหมือง ว่า คลองน้อย

ละหาน ว่า ห้วย
บรรเทา ว่า เบา ว่าบ่นไป
ก็ว่า
จวบ ว่า พบ
สบสิ่ง ว่า ทุกสิ่ง
สดับ ว่า ฟัง
รังสรรค์ ว่า แต่งสวรรค์
ผาเผือก ว่า เขาไกรลาศ
ผาหลวง ว่า เขาใหญ่
ผาหอมหวาน ว่า เขาคันธ
มาทน์
ผาดำสามเส้า ว่า เขาตรีกูฏ
ดอย ดาว ว่า ภูเขา
โดม ว่า น้ำไหลจาก
ทรอกเขา
สวาง ว่า ผี
แมน ว่า เทวะดา ดุจ
คำว่าสรดื่นหมู่แมนมา
เมืองแมน ว่า เมืองเทวะดา
รางชาง ว่า งาม ดุจคำ

ว่า พระ ดู ดำเนิน หงษ พธู
อัน ราง ช้าง ย่าง เยื้อง
ระบำ นาง
ช้า ช่อน ก็ ว่า งาม
เต้า ว่า ไป มา
ไต่ เต้า ว่า ต่าย ไป
ผ้าย ว่า ฤก ดุจ คำ ว่า กู
จะ ผุด ผ้าย ไป ตาม พราหมณ์
อรร แก้ง ว่า กต้อง แกล้ง
แผน ว่า พรหม ดุจ คำ ว่า
ขุน แผน แรก ดู ดิน เอา ที่ แล
คำ ว่า แบบ แผน คือ แบบพรหม
ด้วยในโลกย์ นี้ เคยนับถือพรหม
เปน ใหญ่
เพื้อย ว่า เหมือน ดุจคำว่า
ใจ เพื้อย พ้า ทำ ทาน
ฉิน ฉัน ว่า เช่น
ประเล่ห์ ว่า คล้าย
เตรียบ ว่า เคียง
พ่าง
ปูนปาน } ว่า เพียง

เทียม ทัด
เทียม ทัน } ว่า เท่า ถึง

โชติ
ชวลิต } ว่า รุ่ง เรือง

มล่น
ผั้ง
ส่รัง } ว่า วิ่ง

ชั้น
พลัน
รบัด
เสร็ด } ว่า เร็ว

ชัชวาลย์
ถเกิง
ดำเกิง
โพรงพราย } ว่า รุ่ง เรือง

ก่อง
ถ่อง } ว่า สว่าง

กระช่าง ว่า กระจ่าง

ฉงน
สนเทห
กังขา
สงกา
พะวง
กินแหนง } ว่า สงไสย

ตราสิน ว่า จำ ทรัพย์
อาเศียร พาท ว่า ถวาย พร
ครอบครอง ว่า ปก คลุม
ถนิมมาลย์ ว่า เครื่องประดับ
ทำเปน พวง ดอก ไม้
ชดกร กระลึ่ง แสง ว่า อ่อน มือ
จับ อาวุธ
เขียว / ลคึก ว่า เร่ง ดุจ คำว่า
ไก่ขัน เขียว ผูก ช้าง แล ละคึก
ผดุง บให้เซ
ม้า ก่าน ว่า ม้า ผ่าน
ม้า แพน ว่า ม้า ทวน
ม้า โยง ยาน ว่า ม้าชักรถ
จำแลง ว่า แจง รูปเดียว
แจง ออก เปน รูป ต่าง ๆ คือ
นฤมิตร์
พ่าย ว่า แพ้
แหนง ว่า กิน ใจ
เกี่ยง ว่า ร้าย
ขวัญ เกี่ยง ว่า ขวัญ ร้าย

ดล / รอด / จอด / ลุ / บันลุ ว่า ถึง
ก่านน ว่า ของ บูชา
บำ บวง ว่า บูชา
นงเยาว์ / นงพาล / นงโพธ / นงนุช / นงลักษณ์ / นงราม / นงพงา / นงคราญ ว่าหญิงงามอย่างดี
ลม่อม / ลำเภา / ลำยอง ว่า อ่อนนุ่มดุจคำ
ว่า ต้น กล้วยทอง ลำยอง
บัตร บรรลาย
เสี่ยมสาร / โชยชาย / มนิมนา ว่า ค่อย ยกย่าง

เฉก
ฉัน } ว่า เช่น
ฉิน

คดี ว่า ที่ไปของชาวเมือง

ผลไม้เปนต่อวาย ว่า เปนซ้ำสองครั้ง

ญิบหมื่น ว่า สองหมื่น

บร้าง ว่า บได้ดุจคำว่า ผิเราบร้างทูล ชีวิตร์เราบร้างมาน

อนึ่ง พึงให้สังเกต ว่าคำแม่ กน ที่มีตีน อุ ตีน อู นั้น แผลงถึงคำมีตัว ว ได้ ดุจคำว่า

คำณูน }
คำณวน }

มรุธา }
มวรธา }

ทูล }
ทวล }

มูล }
มวล }

ขบูร }
ขบวร }

บริบูรณ }
บริบวรณ }

เช่นนี้เปนตัวอย่าง

อนึ่ง คำใดมีตัว ห อยู่ท้าย คำนั้นถึงไม่ลงไม้เอก ก็ต้องอ่านเปนเสียงลงไม้เอก ดุจคำว่า

เสนห ว่า รัก
เลห ว่า เปรียบ
เทห ว่า กาย
พลพยูห ว่า กระบวนพล
โลห ว่า ทองแดง
โมห ว่า หลง

สัปดาห ว่า ๗ วัน
มาห ว่า ผี
หน้าราหุ ว่า หน้าราหู
ศรีสุริยพาห
พระตราครุธพาห
เปนต้น

อนึ่ง คำเดียว ลงมะ อัพภาสะ ข้างน่าเปนสองคำขึ้น

ดุจคำว่า	เลื่อยล้า	ลัก	ลาก	ล่น	มลัง มเลือง
	มเลื่อยมล้า	มลัก	มลาก	มล่น	

คำเหล่านี้ ท่านมักใช้ในคำโคลงคำฉันท์โดยมาก ควรจะต้องรู้ไว้ พอเปนเครื่องเรื่องปัญญา ดีกว่าไม่รู้ ดุจคำโคลงสุภาสิตสอนไว้ว่า

ความรู้รู้ยิ่งได้ สินศักดิ์
เปนที่ชนพำนัก นอบนิ้ว
อย่าเกียจเกลียดหน่ายรัก เรียนต่อ เติมนา
รู้ชอบใช่หอบหิ้ว เหนื่อยแพ้ แรงโรย

จัดคำสยามพากย์ที่ควรใช้ ในคำภุกคำเลอียดตามปูนเก่าปูนใหม่ จบเท่านี้ แต่นี้จะแจกคำกำพุชพากย์ต่อไป

จัดคำกำพุชชั้น เชิงแถลง
สำหรับแซกแทรงแปลง เปลี่ยนใช้
คำตรงบพลิกแพลง คงพากย์ ด้วยนา
วางแบบระเบียบไว้ เพื่ออ้าง ทางสอน

คำกำพุชพากย์แผลง เหมือนคำเหล่านี้เปนตัวอย่าง

กราญ / กำราญ	ว่า ลาด	ขะเดา / กำเดา	ว่า ร้อน
คัล / คำนัล	ว่า เฝ้า	ชื่อ / ชำงือ	ว่า เจ็บ

แข แถง	ว่า เตือน		แสลง สำแลง	ว่า ของร้าย
สิง สำนิง	ว่า อยู่		กรอ กำรอ	ว่า เชิญใจ
จอง จำนอง	ว่า ผูก		สราญ สำราญ	ว่า สบาย
สรม สรวม	ว่า ขอ		ฉงาย จำงาย	ว่า กลางวัน สายบ่ายเกินเวลา
อวย อำนวย	ว่า ให้		นู เนา	ว่า อยู่
เขลาะ กำเลาะ	ว่า หนุ่ม		เดียร ดำเนียร	ว่า ติเตียน
ตรู ตำรู ทรวง	ว่า อก		เถลิง ดำเลิง	ว่า ยกขึ้น สูงก็ว่า

คำที่แผลงภาคไปกว่านี้ก็มีอยู่มาก เหลือปัญญาที่จะรู้ ชักเอาแต่ที่พอรู้มาว่าไว้ พอให้กุลบุตรสังเกตจำเท่านี้ อนึ่งคำกำพุชพากย์ตรง ๆ ไม่ได้แผลง ท่านเอามาใช้ในคำกาพย์โคลง ก็มีมากเหมือนคำเหล่านี้

ตรอม	ว่า ระบม		ถันลุก	ว่า เจ็บหนัก ลิงโลดก็ว่า
กระหาย	ว่า ร้อนใจ			

ประปราน	ว่า	ข้อนอก	แผดเฌอ	ว่า	ผลไม้
ระฦก	ว่า	คิดถึง	สมบอก	ว่า	เปลือก
กัดเอา	ว่า	เสียงกระแสง	สลึก	ว่า	ใบไม้
รันทำ	ว่า	ระทม	พะเยีย	ว่า	พวง เกสร
อาสูร	ว่า	สงสาร เอ็นดูก็ว่า	ผกา	ว่า	ดอกไม้
วาบ	ว่า	เสียว	ตระบอก	ว่า	กลีบ
ตันเหิม	ว่า	หายใจ	ตระบัน	ว่า	กลีบซ้อน
พันฦก	ว่า	ใกล้รุ่ง	พิโดร	ว่า	พุ้ง
กำจาย	ว่า	ไกล	ฉะออ	ว่า	งาม
ชิด	ว่า	ใกล้	ลำเภา	ว่า	หนุ่มอ่อน
โอบ	ว่า	กอด	ร่ายวน	ว่า	ห้อยย้อย
ตระโบม	ว่า	กอด	ฉม	ว่า	กลิ่น
ถาเพ	ว่า	โฉม	กระออบ	ว่า	หอม
ทันทึง	ว่า	บ่นถึง คอยก็ว่า	กระเอบ	ว่า	หวาน
ถันโทม	ว่า	น้อมก้ม	ไทยใช้	ว่า	เอมรศ เอมใจ
อันโทม	ว่า	ท่องเที่ยว	สนอง	ว่า	รอง
ขจี	ว่า	อ่อน	แข	ว่า	พระจันทร์
จัด	ว่า	แก่	ผกาย	ว่า	ดาว
เดิมเฌอ	ว่า	ต้นไม้	ไถง	ว่า	ตระวัน

พระหาม ว่า ใกล้รุ่ง
สเอก ว่า พรุ่งนี้
เที่ยง ว่า ตรง
ถ้งาด ว่า เย็น
ชทิ้ง ว่า แม่น้ำ
ทึก ว่า น้ำ
ชำเราะ ว่า ซอก
ชำเรา ว่า หลืบ
โดมไพร / ดอมไพร ว่า แนวป่า
เสมา ว่า หญ้า
เขมา ว่า ดำ
ตระหอม ว่า แดง
สระบง ว่า เหลือง
สอ ว่า ขาว
แสง ว่า อาวุธ
ตาว ว่า ดาบ
ลำแพง ว่า หอก
กำเพลิง ว่า ปืน
ผาลา ว่า ทวน คมก็ว่า

กำผลา ว่า ง้าว
กำบิด ว่า มีด
จำหาย ว่า หมวก
จำหัน ว่า เชิด
กำพง ว่า ท่าน้ำ
ประเจียด ว่า ผ้าสี่เหลี่ยม
ชำนิ ว่า ที่นั่ง
ชำนน ว่า ที่เหยียบ
กันแส ว่า เชือก
กันแสง ว่า ร้องไห้
ครวี ว่า กวัดแกว่ง
ฉมวย ว่า ได้บ่อย ๆ
จำเบ็จ ว่า รบพุ่ง
จำบัง ว่า หายตัว
กาจ ว่า กล้า
ขลาด ว่า กลัว
มุข / ภักตร ว่า หน้า
สก ว่า ผม
เจิม ว่า คิ้ว
กรรเจียก ว่า หู

เนตร ว่า ตา
โอฐ ว่า ปาก
ถนิม ว่า ฟัน
เดาะ ว่า นม
ได ว่า มือ
เชิง ว่า ท้าว
สะแบก ว่า หนัง
โรม ว่า ขน
ตระจอก ว่า เล็บ
ขนอง ว่า หลัง
เสนง ว่า เขา
สดำ ว่า ขวา
เฉวียง ว่า ซ้าย
ดำไร ว่า ช้าง
พฤก ว่า งา
เชิง โกรย ว่า เท้า หลัง
แสะ ว่า ม้า
ขลา ว่า เสือ
รมาด ว่า แรด
อัน สาย ว่า กระต่าย
สวา ว่า ลิง

จรุก ว่า หมู
จะแก ว่า สุนักข์
กะแปะ ว่า แพะ
กันดอง ว่า แมลง ภู่
ขดอย ว่า แมลง ป่อง
ขมุม ว่า ผึ้ง
มัน ว่า ไก่
กุโงก ว่า นกยูง
กุงาน ว่า ห่าน
กุงอน ว่า นก ค้อน ทอง
สลาบ ว่า ปีก นก
พส ว่า งู
ปรัก ว่า เงิน
มาศ ว่า ทอง
สพัน ว่า ทอง แดง
กรอง ว่า กำไล
ถมอ ว่า หิน
สลา ว่า หมาก
มฤฎ ว่า พลู
ถนำ ว่า ยา
กำบอ ว่า ปูน

ฌูก ว่า บัว
ระสือ ว่า ไม้ไผ่
เดิม ว่า ต้น
ดุก ว่า เรือ
โตนด ว่า ตาล
พเนา ว่า มตูม
มต้อง ดาว ว่า ผลสท้อน
สอบ ว่า ชั่ง
ฉนัง ว่า หม้อ
เพลิง ว่า ไฟ
กระออม ว่า หม้อ น้ำ
อุลิด ว่า แตงโม
สวาย ว่า มะม่วง
ตระกวน ว่า ผักบุ้ง
เผลี้ยง ว่า ฝน
ขยน ว่า ลม
กูด ว่า ลูก
เจา ว่า หลาน
บอง ว่า พี่

ผอูน ว่า น้อง
ฉลอง ว่า ข้าม / รอง
ขลวน ว่า ตัว
บาย ว่า เข้า
บายศรี ว่า เข้าเปนศิริ
เถมิน ไพร ว่า พราน ป่า
จำทับจำแหง ว่า นกโผ ไป มา
ตริ ตฤๅ ว่า ปลา
โก ไล ว่า กุ้ง
เลิก ว่า ยก
มาน ว่า มี
เจริญ ว่า มาก
เสนาะ ว่า วังเวง
เมิล ว่า ดู
ยล ว่า เห็น
เลวง ว่า หลง / ละเลิง
เรียบ ว่า ราย
จำ ว่า คอย
ไทย ใช้ ว่า ประจำ คือ

เรือ ประจำ ท่า / คน ประจำงาน			ยม	ว่า	ร้องไห้
			ขนน	ว่า	หมอน อิง
เบิก	ว่า	เบิด	เขนย	ว่า	หมอน หนุน
ผฎ	ว่า	ทาง	กัน ชิง	ว่า	คัน ชั่ง
ไพร	ว่า	ป่า	ฉนำ	ว่า	ปี
พนม	ว่า	ภูเขา	ปราณ	ว่า	วงษ์วาร / อก
ทม / ทนม	ว่า	ใหญ่	โสกทา	ว่า	ท่านว่า
แสดก	ว่า	ถั่ว	ตู	ว่า	ไป
อัญ	ว่า	ข้า ขยม	ขเยียวขยอน	ว่า	สนั่น หวั่น ไหว
ก็ว่าข้า	รวม กัน เข้า ทั้ง		ยับยาน	ว่า	หวั่น ไหว
๒ คำ	อัญ ขยมว่า ข้า พเจ้า		งงึด	ว่า	มืด
สวม ชีพ	ว่า	ขอ ชีวิตร์	ระเดิง	ว่า	โค่น
โรงคัล	ว่า	โรง ที่ เผ้า	รถม	ว่า	ล่ม
รุหาญ	ว่า	ประตุจ	เด็จ	ว่า	ขาด
จำเหียง	ว่า	ซีก หนึ่ง	โขมดขมัง	ว่า	ซากศพ
จังหุน	ว่า	ไหล	สลุดสลับ	ว่า	ล้ม ตาย
ไผทโกรม	ว่า	เจ้า แผ่นดิน	บัดบัง	ว่า	สูญหาย
ชวา	ว่า	แขก	ฌามหูร	ว่า	เลือดไหล
โขมด	ว่า	ผี	จราลถพง	ว่า	เต็มตุจ น้ำ ท่วมฝั่ง
ผลือ	ว่า	ปม	อค	ว่า	พวก

ไพรแวง ว่า น้ำยาว

ตังวาย ว่า ถวาย

ศรี ว่า นาง ดุจคำว่า แม่ ถา ถา ถด ให้หา ศรี

ระถุง } ว่า เอนด อนาด
ระถวง }

บังคัล ว่า เฝ้า ดุจคำว่า บังคม บังคัล นอง เนือง

เดียง ว่า รู้

เถวอ } ว่า ทำ
ถเพอ }

บาน ว่า ได้

ภุมบาน ว่า ไม่ได้

ไชมย ว่า ทั้งคู่

บันเดง ว่า เล่น

กรรเชา ว่า กลม กล่อม

ทึกตระชัก ว่า น้ำเย็น

ปลาเขมาโกรย ว่า ปลาหลังดำ

ตึกขมุม ว่า น้ำผึ้ง

แสบกขลา ว่า หนังสือ

ภุมมาน ว่า ไม่มี

เถกิง ว่า สูงศักดิ์ } รุ่งเรืองก็ว่า }

กระลา ว่า ท่วงที

ฉะแอก ว่า อิ่ม

วังกวด ว่า ยองหน่อง

เจรียง ว่า ร้อง ใช้ว่า จำเรียง

พลม ว่า ป่า

อิงออน ว่า ดีใจ

เฉนียร ว่า ฝั่งน้ำ

พระกราญ ว่า พระยี่ภู่ แผลง ใช้ว่า กำราญ

ดวง ว่า แก้ว

อังคัล ว่า ไก

ตระชัก } ว่า เย็น
ตระจัก }

แสดง } ว่า ตัว
ขลวน }

เตร็จ ว่า เที่ยว

ฉบอง ว่า พี่

ตูละ ว่า ไปถึง

คำใช้ว่าตด

จวน ว่า พบปะ

จูถ ว่า เข้าไป

เจนมวก ว่า ออกมา

บำโบด
บำโบ
คำโบด } ว่า ดูบได้

อักอ่วน ว่า สอื้น

เยิ๊ง ว่า เรา

ขบุกเพรี่ยง ว่า รับขวัญ

ตำงน ว่า หนัก

ควรแสยง ว่า น่ากลัว

ชะมา ว่า แมว

กะแอก ว่า กา

จันเถา ว่า ถำห้วย

จันถอง ว่า ถำธาร

เทียม ว่า ชิด

เดาะ ว่า ก่ง

ดำเดิง ว่า ก่งขึ้น

เจน ว่า ออก

ผดูบก ว่า ทางเลี้ยว

ผดูแบก ว่า ทางแยก

สบไถง ว่า ทุกวัน

เปรอ ว่า ใช้ แผดง

ว่า บำเรอ

มะมุง ว่า แมลงสาบ

รุนโรม ว่า แมลงวัน

ถมาด ว่า แมลงหวี่

มุถง ว่า มุ้ง

สร้อย ว่า ร่าน

สุด ว่า ริ้น

ระมา ว่า เหลือบ

เสร็จ
สำเร็จ } ว่า สุดการ

เสด็จ
สมเด็จ } ว่า ท่านผู้ให้จบการ

จบกัมมุชพากย์

แต่นี้คำชวา

สะการะ ว่า ดอกไม้

การะบุหนิง ว่า ดอกแก้ว

มาลาตี ว่า ดอกมลิ

มลารอกันต	ว่า	ดอกมลิซ้อน	นนตรา	ว่า	กะถิน
อันกาลา	ว่า	ซ่อนกลิ่น	มิรันดี	ว่า	ดาวเรือง
ชิกาตัน	ว่า	ดอกเข็ม	หุหนิงหรัน	ว่า	บานมิรู้โรย
การสะมา	ว่า	ชมพู่	วิรังรอ	ว่า	ดอกพลับพลึง
สะการตาหรัน	ว่า	กรรณิกา	โสกกาดานา	ว่า	ต้นโสก
กาลัด	ว่า	สายยยุด	มายัง	ว่า	ดอกหมาก
บุหงามลาซอ	ว่า	ดอกมลิลา	มังหงัน	ว่า	ดอกมพร้าว
บุหงาปะหงัน	ว่า	ดอกพุทชาด	จารุน	ว่า	น้ำดอกไม้
วาระวารี	ว่า	ดอกชะบา	จินตาหนา	ว่า	ต้นจันทร์
อังษนา	ว่า	ดอกประดู่	นะวาระ	ว่า	กุหลาบ
ปะนัน	ว่า	ดอกลำเจียก	ยังหยัง	ว่า	รูปงาม
สาระวารี	ว่า	ดอกการะเกด	ตะหนึ่งรัด	ว่า	เปนใหญ่
นากาอรี	ว่า	ดอกสารภี	จินตะหรา	ว่า	ฉลาด
ตันหยง	ว่า	ดอกพิกุล	อุนากัน	ว่า	เล็บยาว
ตลิ่ง	ว่า	อัญชัญน์	สาหรี่	ว่า	งาม
บุษบายินตรา	ว่า	พุทรักษา	เอหยัง	ว่า	คนดี
ปานิเยน	ว่า	กระดังงาจีน	กาหลา	ว่า	เหมือนดอกไม้
ยังกาขลา	ว่า	มตาด	องค์ศรีปะตาหรา	ว่า	จอมกระษัตร์
กุสุมา	ว่า	ดอกคำ	ระเด่นมนตรี	ว่า	เจ้าฟ้า
บุตรีตระสุม	ว่า	นางแย้ม	ระเด่น	ว่า	เจ้า

เมาะตาริยกัก ว่า เรืองฤทธิไม่มีเสมอ
ยาหยัง ว่า ชนะศัตรู
พันตุ ว่า รบกัน
อาแส ว่า กฤช
ปะหมันอาหยี ว่า น้ำ
กะกัง ว่า พี่
ยาหยี ว่า น้อง
บันจุเรศ ว่า โจรป่า
อะนะ,ตไนย ว่า ลูก
ระตุ ว่า เจ้าเมือง
อินันตุ ว่า น้องเขย
กิดาหยัน ว่า มหาดเล็ก
ปาปะอะหยี, สังคาตา ว่า บิดา
มะตาหรี ว่า พระอาทิตย์
วิเยน ว่า ขันที
บุหลัน ว่า พระจันทร์
กะหรัดกตีกา ว่า ม้าใช้
อาบิศตาหรี ว่า นางฟ้า
สมัน ว่า ขอเฝ้า

อังกาศ ว่า ฟ้า
อุตน ว่า ฝน
เกน ว่า นาง
ดิปา ว่า ตก
วาโมร ว่า คนรำ
กระยาหงัน ว่า วิมาน
องค์ปะตารกาหลา, อสัญญแดหวา ว่า เทวะดา
ดาลัด ว่า แก้วหุง
ติกาหลัง ว่า เรือนแก้ว
แมระ ว่า เงิน
ปะเสหรันาอากง, วังดาหาปาตี ว่าวัง ลูกหลวง หลานหลวง
กำมังตะการ ว่า ตำหนัก
กำมังวิลิด ว่า ตำหนักในสระ
นัคหรี, นัคหรา ว่า เมือง
บายสุหรี ว่า สระน้ำ
กาญจหนา ว่า ทอง
กุหนุง ว่า ภูเขา
อุล่า ว่า เนื้อ

บุหรง	ว่า	นกยูง	ยิหวา	ว่า	ดวงชีวิตร
ตาราไต	ว่า	ดอกบัว	ประตง	ว่า	โจร
ปตาปา	ว่า	บวช	มะงุมมงาหรา	ว่า	เที่ยวบ่ำ
กะมังวราสัต	ว่า	แมลงภู่	สะบร	ว่า	ตะกล้อ
บิกูประมาหมา	ว่า	นักบวช	ยองเง็ด	ว่า	ย่องหน่อง
อายัน	ว่า	ผู้ชายบวช	อุสงหงัน	ว่า	เสลี่ยง วอ
สังปลิเหงะ	ว่า	ฤๅษี			
แอหนัง	ว่า	ผู้หญิงบวช			

คำชวาชักมาไว้ พอแทรกใช้ในคำกลอนกาพย์โคลงเท่านี้

ต่อนี้ไปจะว่าด้วยราชภาษาราชาศัพท์ ที่ใช้สำหรับราชตระกูล ราชภาษาที่เรียกว่าราชาศัพท์ สำหรับผู้ซึ่งจะทำราชการจะได้กราบทูลพระเจ้าอยู่หัว สมมติเรียกว่าราชาศัพท์ เปนแบบแผนเหยี่ยงอย่างมีมาแต่ก่อน ให้ข้าราชการทั้งปวงเรียนรู้สังเกตจำกำหนดไว้ให้แน่นอน อย่าให้พลั้งพลาด ในที่จะกราบทูลพระกรุณา แลจะแต่งโคลงฉันท์กาพย์กลอน จะได้ใช้คำให้สูงสมความ แลราชภาษาราชาศัพท์นั้น แบบมีดังนี้

พระเศียร, พระเจ้า	ว่า	หัว	พระเมาฬี	ว่า	จุก
			พระจุฑามะณี	ว่า	ปิ่น
พระเกษา, พระศก, พระเกษ	ว่า	ผม	พระเวฐะนะ	ว่า	ผ้าโพก
			พระภักตร์	ว่า	ดวงหน้า
			พระนะลาต	ว่า	หน้าผาก

พระอุณาโลม ว่า ขน ที่หว่างคิ้ว

พระโขนง
พระภมู } ว่า คิ้ว

พระเนตร์
พระนัยนะ
พระจักษุ } ว่า ดวงตา

พระนาสิก
พระนาสา } ว่า จมูก

พระปราง ว่า แก้ม

พระอะสา ว่า สิว

พระปีฬก ว่า ไฝ
มูลแมลงวัน }

พระโอษฐ ว่า ปาก
ริมฝีปาก }

พระหณุ ว่า คาง

พระชิวหา ว่า ลิ้น

พระมูลชิวหา ว่า ต้นลิ้น
ลิ้นไก่ }

ต้นพระหณุ ว่า ขาตะไกร

พระทนต์ ว่า ฟัน

พระทาฒะ ว่า เขี้ยว

พระกรรณ ว่า ใบหู

พระโสตร์ ว่า ช่องหู

พระทาฒิกะ ว่า เครา

พระมัศุ ว่า หนวด

พระศอ ว่า คอ

พระรากขวัญ ว่า ไหปะร้า

พระอังษา ว่า บ่า
ไหล่ }

พระอังษกูฏ ว่า จะงอยบ่า

พระพาหา
พระพาหุ } ว่า แขน
ต้นแขน }

พระกรรบุระ ว่า ศอก

แต่ศอกลงไปจนข้อมือว่าพระ กร
หัตถ์ }

ข้อพระกร
ข้อพระหัตถ์ } ว่า ข้อมือ

ฝ่าพระหัตถ์ ว่า ฝ่ามือ

พระองคุลี
นิ้วพระหัตถ์ } ว่า นิ้วมือ

พระอังคุฐ ว่า หัวแม่มือ

พระดัชนี ว่า นิ้วชี้

พระมัชฌิมา ว่า นิ้วกลาง

พระอนามิกา ว่า นิ้วนาง

พระกนิฐา ว่า นิ้วก้อย
พระนะขา ว่า เล็บ
พระกัจฉะ ว่า รักแร้
พระอุระ } ว่า อก
พระทรวง }
พระถัน } ว่า นม
พระเต้า }
พระนาภี ว่า สดือ
พระอุทร ว่า ท้อง
ตั้งท้อง ว่า ทรงครรภ์
พระปฤษฎางค์ } ว่า หลัง
พระขนอง }
พระปรัศ ว่า สีข้าง
พระกฤษฎี ว่า เอว
พระโสณิ ว่า ตะโพก
พระอูรุ ว่า ต้นขา
พระเพลา ว่า ขา } ตัก }
พระชาณุ ว่า เข่า
พระชงฆ์ ว่า แข้ง
พระโคปปะกะ ว่า ข้อเท้า } ตาตุ่ม }

พระบาท ว่า เท้า
พระปราศณี ว่า ซ่น
พระมังสะ } ว่า เนื้อ
พระมางสา }
พระโลมา ว่า ขน
พระอัษฐิ ว่า กระดูก
พระฉวี ว่า ผิวหนัง
พระเขฬะ ว่า น้ำลาย
พระเสมหะ ว่า เสลด
พระบุพโพ ว่า หนอง
พระโลหิต ว่า เลือด
พระเสโท ว่า เหงื่อ
ประชวร ว่า เจ็บ
พระอาเจียน ว่า เหียน } ราก }
พระกาสะ } ว่า ไอ
พระกรรษะ }
พระบีนาสะ ว่า ทรงจาม
พระอุเทกะ ว่า ทรงเรอ
พระขิปะสัทโท ว่า ทรงกระแอม
องค์ที่ลับ ว่า พระคุยหถาน

พระอัณฑะ ว่า ลูกคันทะ

พระภูษา ว่า ผ้านุ่ง

ทรงสพัก ว่า ผ้าห่ม

คลุมประธม ว่า ห่มนอน

ฉลองพระองค์ }
พระกัญจุกะ } ว่า เสื้อทรง

รัดพระองค์ ว่า เข็มขัด

ฉลองพระบาท ว่า เกือก

เจ้าต่างกรม ว่า รองพระบาท

โกไสยะพัตร์ ว่า ผ้าไหม

กัปปาสิกพัตร์ ว่า ผ้าด้าย

อุทุมพรพัตร์ ว่า ผ้าใยมเดื่อ

รัตกำพล ว่า ส่านแดง

สุดแต่เรียกกัมพล เปน ส่าน ทั้งสิ้น แล

พระวิสูตร์ ว่า มุ้ง

พระสูตร์ ว่า ม่าน

พระล่วม ว่า หีบหมาก

พระมังสี ว่า จอกหมาก

พระแสงกรรบิดว่า มีดหมาก

พระแสงปะนาค ว่า ตะไกร

พระแสงกัศสะ ว่า แหนบ

ฉลองได }
นารายน์หัตห } ว่า ไม้เกาหลัง

ฉลองพระเนตร์ ว่า แว่นตา

ฉลองพระหัตถ์ ว่า { ช้อน
ซ่อม
ตะเกียบ }

ทองพระบาท ว่า กำไลเท้า

ทองพระกร ว่า กำไลมือ

พระธำมรง ว่า แหวน

พระราชลัญจกร ว่า ตราหลวง

ธารพระกร ว่า { ไม้ท้าว
ไม้ว่า }

พระวังริง }
พระอู่ } ว่า เปล

ทรงพระสำอาง }
ทรงพระสุคนธ์ } ว่า { ทาแป้ง
ทากระแจะ }

ทรงเครื่อง ว่า { แต่งตัว
ตัดผม }

พระฉาย ว่า กระจก

พระสางเสนียด }
พระสาง วงเดือน } ว่า หวี

บรรธม
เข้าที่ } ว่า นอน

พระสำอาง
พระสุคนธ์ } ว่า เครื่องหอม

ทรง พระ กระยาสนาน ว่า สระผม
สรงน้ำ ใน วัน สุริยุปราคา
จันทรุปราคา แล วัน มหา
สงกรานต์ แลสงกรานต์ เดือน
เรียก ว่าสรงน้ำมุรธาภิเศก

ทรงพระสุบิน ว่า ฝัน

ขันพระสุธารศ ว่า น้ำเสวย

พระสุธารศ ว่า น้ำเสวย

พระสุธารศชา ว่า น้ำชา

พระสุพรรณศรี ว่า กระโถนเล็ก

พระสุพรรณราช ว่า กระโถนใหญ่

พระตะพาบ ว่า หม้อน้ำ

พระสุพรรณภาชน์ว่า { โต๊ะกับเข้า
โต๊ะ ของกิน }

พระเขนย ว่า หมอนหนุน

พระขนน ว่า หมอนอิง

เสด็จ ว่า ไป

ประพาศ ว่า เที่ยวเล่น

พระไปยะกา ว่า { ปู่ทวด
ตาทวด }

พระเปตามไหยิกา ว่า ย่า

พระไอยกา ว่า { ปู่
ตา }

พระไอยกี
พระไอยิกา } ว่า { ยาย
ย่า }

พระมาตุละ ว่า ลุง

พระมาตุลานี ว่าป้า

พระมาตุจฉา ว่าน้า

พระเชฐา ว่าพี่

พระอนุชา
พระกนิฐา } ว่าน้อง

พระกนิฐภคินี ว่าน้องหญิง

พระภาดา ว่าพี่น้อง

พระราชโอรศ
พระราชบุตร์
พระราชกุมาร } ว่าลูกชาย

พระราชธิดา
พระราชบุตรี
พระราชกุมารี } ว่าลูกหญิง

พระเจ้าลูกยาเธอ คำกลาง

พระนัดา ว่าหลาน คือ ลูกของลูก

พระภาคินัย ว่าหลาน คือ บุตรของ พี่ชาย น้องชาย พี่หญิง น้องหญิง

พระสัสสุระ ว่าพ่อผัว

พระสัสสุ ว่าแม่เมีย

ชามาดา ว่าลูกเขย

พระสุณิสา
พระสุณหา } ว่าสไภ้

ทรงพระดำริห์ ว่าคิด

ทระพระราชนิพนธ์ ว่าคิดหนังสือ บทกลอน

พระแท่น ว่าเตียง

พระยี่ภู่ ว่าที่นอน

ทอดที่ ว่าปูเครื่องลาด

พระเต้า
พระสุวรรณภิงคาร } ว่าคนโท

ฉลองพระหัตถ์ปรุงพระสุคนธ์

พายตักพระสุคนธ์ ช้อนตัก

น้ำพระสุคนธ์ ว่ากะบวย

เปนผีว่า ประชวรพระยอด

เปนลม ว่าประชวรพระ วาโย วาตา

กินยาทุเลา ว่าเสวยพระ โอสถประจุ

ลงพระบังคลหนัก ว่าอุจาระ

ลงพระบังคนเบา ว่าปัสาวะ

ล้างมือ ว่าชำระพระหัตถ์

ล้างเท้า ว่าชำระพระบาท

ประชวรพระโสทะ ว่าบวม

ทุกวันนี้ใช้ โสภะ ว่าบวม จะเรียกให้ถูกจริงนั้นว่า พระโสทะ

เข้ากิน
ของกิน } ว่า กระยาเสวย

เสภาชนแล้ว ว่าเครื่อง

อนึ่ง ของ สิ่ง ใด ที่ จะต้องกราบทูล พระกรุณา แม้น เปน คำหยาบ คำผวน ห้ามมิ ให้ กราบทูล ดังคำ เรียก ว่า ผักบุ้ง แล หมา แมว นกกา ขี้ เยี่ยว เปน ต้น อย่างนี้ อย่า กราบ บังคม ทูล ถ้า จะต้อง กราบทูล ให้ ผ่อนผัน ทูล ไป อย่าง อื่น แต่ พอ เข้า พระไทย เหมือน หนึ่ง

ผักบุ้ง	ให้ว่า	ผัก ทอดยอด	ปลาไหล	ว่า	ปลายาว
ผักตบ	ให้ว่า	ผักสามหาว	ปลาร้า	ว่า	ปลามัจฉะ
ดอกสลิด	ให้ว่า	ดอกขจร	ลูก หัวลิง	ว่า	ผลศีษะวานอน
ดอกส้อนชู้	ให้ว่า	ดอกส้อนกลิ่น	เต่า	ว่า	จิตร์จุล
ดอกยิหุบ ขาว	ให้ว่า	ดอก มณฑา	ต้นขี้กา	ว่า	ต้นมูลกา
			ลูกขี้กา	ว่า	ผลมูลกา
ผลแต่งโม	ว่า	ผลอุลิด	ดอกทองกวาว	ว่า	ดอกปริากชาติ
ลูกตะลิงปลิง	ว่า	ผลมูลมัง	ดอกขี้เหล็ก	ว่า	ดอกมูลเหล็ก
ลูกอึนูน	ว่า	ผลนาง นูน	ต้น พงดอ	ว่า	ต้นหนามรอบตัว
กล้วยกุ	ว่า	กล้วยสั้น	ฟักทอง	ว่า	ฟักเหลือง
มะเขือกำแพะ	ว่า	มะเขือเผา	ดอกฟักทอง	ว่า	ดอกฟักเหลือง
ถั่วงอก	ว่า	ถั่วเพาะ	ต้น คำแย	ว่า	ต้นอเนกคุณ
เห็ดโคน	ว่า	เห็ดปลวก	ดอก ลั่นทม	ว่า	แต่ ลั่นทม
ปลาช่อน	ว่า	ปลาแห้งสด	เถาหมามุ้ย	ว่าแต่	เถามุ้ย
ปลาสลิด	ว่า	ปลาใบ ไม้	ผักปอด	ว่า	ผัก บับผาสะ

ผักปลาบ ว่า ผักไผ่
ผักอีรึ้น ว่า ผักนางริ่น
ปลาลิ้นหมา ว่า ปลาลิ้นสุนักข์
ปล่อย ปลิง ว่า ปล่อยชัลฦก
ต้น ตูดหมู ว่า ต้น สุกร
ต้นตูดหมา ว่า ต้นสุนักข์
กล้วยไข่ ว่า กล้วยเปลือก

บาง แก้ใหม่ ว่ากล้วย พระ / กระ

ผัก กระเฉด ว่า ผัก รู้ นอน
เปน ขี้เรื้อน ว่า เปนโรคเรื้อน
ไข่ ไก่ ว่า ฟองไก่
สาระพัดไข่ ว่า ฟอง
ลูกไม้ ทุกอย่าง ว่า ผล
ของ ตากแดด ว่าผึ่งแดด

อิเล้ง ว่า นางเล้ง
หัวกระบือ ว่า ศีษะกระบือ
หัวลำโพง ว่า ศีษะลำโพง
บ้าน ขี่หน ว่า บ้านชีโพ้น
บางออิน ว่า บาง นางอิน
ใหม่ ว่า บางปะอิน
บางอีร้า ว่า บาง นางร้า
ถ้าอี ว่า นางทุกแห่ง
ถ้าหัว ว่า ศีษะ ทุกแห่ง

วัว ให้ว่า โค
ควาย ให้ว่า กระบือ
หมา ให้ว่า สุนักข์
ถ้า ช้าง, ม้า โค, กระบือ, แมว, สุนักข์ นกกา, เปนต้น ขี้เยี่ยว ให้ว่า ถ่ายมูล หนักเบา

อนึ่ง ให้รู้ ประหยัด คำ ที่ จะ กราบทูล ด้วย ช้าง / ม้า อย่า ทูลว่าตัว ช้างหนึ่ง สองช้าง ฤๅ ว่า ช้าง เชือกหนึ่ง สองเชือก ก็ได้ ม้า หนึ่ง สองม้า ฯลฯ ช้าง สีดอ ให้ ทูลว่า ช้างนรการ ช้าง แม่ แปรก

ให้ว่า แม่ หนัก ชาย พาหญิง ไป บอกแขก กัน ทำชำเรา ให้ ว่า โทรมหญิง หญิง มี บุตร์ ใน ท้อง ให้ ว่า หญิง มี ครรภ ถ้า หญิง สามัญ ออกลูก ให้ ว่า คลอด บุตร์ ที่ สูงสุด ให้ว่า ประสูติ์ หมอ ตำแย ให้ว่า แพทย์ผดุงครรภ

อนึ่ง ให้ ระวัง คำ ผวน กลับ เปน คำ อยาบ มี อยู่ หลาย คำ เจ็ดกับ ตัวยอ ควบ กัน ไม่ ได้ เจ็ด อย่าง ให้ ว่า เจ็ด ประการ เจ็ด โยชน์ ให้ ว่า ๒๘๐๐ เส้น คลอง เจ็ดแยก ให้ ว่า เจ็ดแคว ทาง เจ็ดแยก ให้ ว่า ทาง เจ็ดตำบล คำแปดควบกับ ตัว ตอ ไม่ ได้ สารพัดสัตว์ ๘ ตัว ให้ว่า ๔ คู่ ไม้ ๘ ต้น ให้ว่า แต่ ๘ ฤาษี ๘ ตน ให้ว่าฤาษี ๘ รูป คำ ที่

มีสระ ออก เหมือน คำ ว่า บอก / หอก } เปน ต้น ควบ กับ ตัว ถอ / ทอ } ไม่ ได้ คำว่า ควร ควบ กับ ด้วย ไม่ได้

อะมีอยู่ ๒๓

อัสสะ	อัศว	ว่า ม้า
อัจฉริยะ	อัศจรรย์	,, กรรมควรหยิบมือ
อัฐกะ	อัษฎก	,, หมวด ๘, ประชุมของ ๘ อย่าง
อัสสมะ	อาศรม	,, ทำที่ไม่เสมอ ให้ราบเสมอ
อัคคี	อรรคนี	,, ไฟ
อัคค	อัคร, อรรค	ยอด, เลิศ
อมะตะ	อมฤตย์	,, ธรรมอันไม่ตาย คือนิพพาน
อะสิวิสะ	อสรพิศม์	,, สัตว์มีพิศม์ราวกับดาบ
อะสีวิสะ	อสรพิศม์	,, สัตว์มีพิศม์ในเขี้ยว
อัจฉรา	อัปศร	,, นางฟ้า
อัจฉระ	อัปศร	,, ดีดนิ้วมือ, นิ้วมือ
อัณณวะ	อรรณพ	,, ห้วงน้ำ
อัฐมะ	อัษฎม	,, ที่แปด
อักขระ	อักษร	,, ตัวหนังสือ
อัสสาณิก	อัศวาณึก	,, หมู่อันตังคือม้า
อธิฏฐานา	อธิษฐาน	,, การตั้งใจ
อฐุตระ	อัษโฏษดร	,, ยิ่งด้วย ๘

อนัคฆมณี	อำนรรฆมณี	ว่า	แก้ว หา ค่า มิได้
อฐังคตะ	อัษฎงคต	,,	ถึง ที่ ตั้ง อยู่ไม่ได้ คือดวงอาทิตย์ตกไป
อักขิ	อากษิ	,,	แก้ว ตา
อัจฉา	อัษยา	,,	หมี
อมรินทะ	อำมรินทร์	,,	เปนใหญ่ กว่า เทวดา
อมิตต	อมิตร์	,,	ใช่ มิตร์ คือ ศัตรู

อามี อยู่ ๔

อาสุชช	อาสยุช	ว่า	เดือน ๑๑
อารักข	อารักษ์	,,	เฝ้า, รักษา
อาถัพพัน	อาถรรพ์		
อาทิจจ	อาทิตย์		

อิมี อยู่ ๑๐

อิตถี	อิสัตรี	ว่า	ผู้ หญิง
อิสสริยะ	ไอสวรรย์	,,	ความเปนใหญ่ / การของคนใหญ่ } คือสมบัติ
อิจฉา	ฤษยา	,,	แสวงหาโทษ
อิฐ	อิษฎ	,,	ของที่เขาแสวงหา, ของพึ่งใจ
อิสสาสะ	อิษวาส	,,	นาย ขมังธนู

อนท	อินทร	ว่า เป็น ใหญ่
อิทธิ	ฤทธิ์	,, ทำให้สำเร็จ
อิสิ	ฤาษี	,, ผู้แสวง
อิสสระ	อิศวร	,, เปน ใหญ่
อิสสริยาธิปติ	ไอสวรรยาธิบ์ตี้	,, เปนอธิบดีด้วยความเปนใหญ่

อุ มี อยู่ ๙

อุชุ	อรชร	,, ว่า ตรง
อุปถัมภ	อุปสดมภ์	,, อุด หนุน, ค้ำชู
อุณหิสะ	อุษณิศ	,, ขั้นบันได, กรอบหน้า, มกุฎ
อุตุ	ฤดู	
อุกัฐ	อุกฤษฎ	,, ยิ่ง, ตั้ง อยู่ เบื้อง สูง
อุณห	อุษณ	,, ร้อน
อุสุภะ	พฤศพ, ปฤศพ	,, โค ผู้
อุสุมะ	อรสุม	,, อบอาย
อุยยานะ	อุทยาน	,, สวน แหงน ขึ้น ดู แล้ว จึ่ง ไป

โอ มี อยู่ ๕

โอฐะ	โอษฐ	ว่า ปาก
โอฬาระ	โอฬาร, เอา ธาร	,, ยิ่ง, อยาบ

โอรสะ	เอารส	ว่า เกิดแต่อก คือบุตร์
โอสานะ	อวสาน	,, ที่สุด, ที่จบลง
โอตาระ	อวตาร	,, ช่องเปนที่ลง

กะ มี อยู่ ๒๖

กตาภินิหาระ	กฤตาภินิหาร	ว่า ผู้มีกุศลได้สร้างไว้
กัณห	กฤษณ	,, ดำ
กะสกะ	กฤษก	,, คนไถ คือ ชาวนา
กสิกัมม	กฤสิกรรม	,, กิจต้องทำ คือการไถ
กติกา	กฤติกา	,, สัญญาเกิดขึ้นด้วยการทำ
กิตติ	เกียรติ	,, ทักทาย, สรรเสริญ
กีสะ	กฤษ	,, ผอม
กัณฐ	กรรฐ	,, คอ
กัปปกะ	กัลปก	,, ช่างตัดผม
กัปป	กัลป	,, กำหนด, ควรสำเร็จ
กัญญา	กันยา	,, นาง
กัปณกะ	กัลปณก	,, คนควรกรุณา คือคนกำพร้า
กัสสปะ	กัศยป	,, เชื้อสายแห่งกัสศป คือ แส้แถโคตร
กฏฺิ	กฤษฎิ	เสอว

กาสะ	กรรษะ	ว่า	ไอ
กาฐ	กาษฐ	,,	ไม้, พื้น
กักกฏะ	กรกฎ	,,	ปู เปนชื่อราษี
กตัง	กฤปตัม	,,	ทำ แล้ว
กตัญชลี	กฤตาญชลี	,,	กระพุ่มมือ,ประนมมือ,ไหว้
กรุณะ	กำรูน	,,	น่า กรุณา
กโปละ	กำโบล	,,	กะพุ้ง แก้ม
กัปปรุกขะ	กัลปพฤกษ์	,,	ต้นไม้ เปน ที่ สำเร็จ
เกลาสะ	ไกร ลาศ		
เกสระสีหะ	ไกร สรราชสีห์		
เกวละ	ไกวัล	ว่า	สิ้น เชิง, ล้วน
โกธะ	โกรธ		

ขะ มี อยู่ ๑๑

ขัย	ไกษย	ว่า	เสื่อม, ไป สิ้นไป
ขัตติย	กระษัตริย์	,,	ผู้เปนใหญ่ในเขตรแดนคือ พระเจ้าแผ่นดิน
ขณะ	กษณะ	,,	ครั้ง, เมื่อ
ขันธะ	สกนธ์	,,	กอง, กาย, ตัว
ขัคค	ขรรค	,,	ดาบ, พระขรรค์
เขตต	เกษตร	,,	ไร่ นา, เขตรแดน

ขระ	กาษร	ว่า สัตว์ กล้าแขง คือ กระบือ
ขีร	เกษียร	,, น้ำ นม, คือ เกษียร สมุท
ขีณะ	เกษียณ	,, สิ้นไป
ขมา	กษะมา	,, อด กลั้น
เขมะ	เกษม	,, สิ้นไภย

คำ สอน สรรเพ็ชญ์ ไท้ แถลง บัน ทูล แฮ
นาม สัปปุริสธรรม์ เจ็ด ถ้วน
มี คุณ นับ อนันต์ อเนก เฉก มณี นอ
โดย เลศ ละสิ่ง ล้วน เลิศ เค้า ควร ถนอม

สัปปุริสธรรม ๗ คือ

ธัมมัญญู	๑	ว่า	รู้ จัก เหตุ เปน ที่ ตั้ง แห่ง ผล
อัตถัญญู	๑	,,	รู้ จัก ผล อัน เกิด แต่ เหตุ
อัตตัญญู	๑	,,	รู้ จัก ตัว ของ ตัว
มัตตัญญู	๑	,,	รู้ จัก ประมาณ
กาลัญญู	๑	,,	รู้ จัก กาล คือ คราว เวลา
ปริสัญญู	๑	,,	รู้ จัก บริษัท คือ พวก แล ชาติ
ปุคคลัญญู	๑	,,	รู้ จัก บุทคล

คะ มีอยู่ ๘

คหัฐ	คฤหัฐ	ว่า	ผู้อยู่เรือน
เคหะ	คฤหะ	,,	เรือน
คหะ	เคราะห	,,	บาปเคราะหว่า ถือเอาสิ่งที่ชั่ว, ถือเอา
คาวุตะ	คาพยุต	,,	ร้อยเส้น
คหะปติ	คฤหบดี	,,	ผู้เปนใหญ่ในเรือน
คารวะ	เคารพ	,,	ทำให้เปนที่ของหนักในใจ
คาหะ	คราธ	,,	จับ, ถือ
คัพภ	ครรภ์	,,	ห้อง, ท้อง, กพุ้ง

ฆะ มีอยู่ ๑

ฆฏา	ฆฤฏา	ว่า	หม้อ, เปรียง

จะ มีอยู่ ๕

จีระ	เจียร, จำเนียร	ว่า	นาน
จตุปถะ	จตุษบถ	,,	ทางสี่แจง
จักกวัตติ	จักรพรรดิ	,,	ผู้ใช้จักรให้เปนไป
จตุถัมภ	จตุสดมภ์	,,	สี่เสา, สี่หลัก
จันท	จันทร	,,	ดวงจันทร์

ฉะ มี อยู่ ๔

ฉัฐี	ศัษฏี	ว่า	หก สิบ
ฉวะ	ศพ	,,	ทรากผี
ฉะ	ศะตะ	,,	หก
ฉัตติ	ศักติ	,,	ร่ม

ชะ มี อยู่ ๔

ชีวะ	ชีพ	ว่า	ความ เปน อยู่
ชุณหปักขะ	ชุษณปักษ์	,,	ปักษ์ สว่าง คือ ข้าง ขึ้น
ชิมหะ	ชิษมะ	,,	คด อ้อม
ชุติ	โชติ	,,	รุ่ง เรือง
เชฐา	เจษฎา	,,	เปนใหญ่ กว่า คือ พี่

ตะ มี อยู่ ๑๖

ตัณหา	ดำฤษณา	ว่า	ความ ปราถนา, ใจ ดิ้น รน
ตุฐี	ตุษฏี	,,	ยินดี
ตุณหี	ตุษณี	,,	นิ่ง
ตุฐะ	ตรุศ	,,	ยินดี, บันเทิง
ติดถ	เตียรถ์	,,	ท่า
ติระ	เตียร	,,	ฝั่ง
ติ	เต, ไตร	,,	สาม

ติยังสะ	ไตร ยางษ์	ว่า สาม ส่วน
ติยังค	ไตร ยางค์	,, องค์ สาม
ติวิธะ	ไตร พิธ	,, สาม อย่าง
ติณณ	ตฤณ	,, หญ้า
ตสะกระ	ตัสกร	,, ทำให้สดุ้ง คือ ศัตรู
เตรส	ไตร รัศ	,, สิบ สาม
ติรัตน	ไตร รัตน	,, แก้ว สาม ประการ
ตุลาการะ	ตระลาการ	,, มี อาการดุจตรา ชั่ง
ติรัจฉานะ	เดียรฉาน	,, สัตว์ ไปโดย ขวาง

ถะมี อยู่ ๑๑

ถถะ	สถถ	ว่า บก
ถนะ	สถน	,, นม
ฐานะ	สถาน	,, ที่ ตั้ง
ถาวระ	สถาพร	,, ตั้ง มั่น
ฐาปนา	สถาปนา	,, แต่ง, สร้าง
ฐิตะ	สถิตย์	,, ตั้ง อยู่
ถิ	สัตรี	,, ผู้ หญิง
ถีระ	เสถียร	,, มั่น
ถูปะ	สถูป	,, ของ เปน จอม

ถูติ	สดุดี	ว่า ชมเชย, สรรเสริญ
ถัมภ	สดมภ์	,, เสา, คือ

ทะ มีอยู่ ๑๖

ทีฆะ	ทีรฆะ, ทฤฆะ, เทียรฆ	ว่า ยาว
โทสักขัยะ	โทษไกษย	ว่า สิ้น โทษ
ทัพพะ	ทรัพย์	,, ของ สงวน
ทิพพะ	ทิพย์	ของ / ที่อยู่ } เทวะดา
ทุสสะ	ทุษย	,, ผ้า
ทัสสนะ	ทฤษนะ	,, เห็น, ดู
ทิฏฐิ	ทฤษฎี	,, ดู, เห็น
ทิสสติ	ทฤษติ	,, เห็น, ดู
เทตต	แทตย	,, ยักษ์, ผี
ทุชนะ	ทรชน	,, คนชั่ว, คน ร้าย
ทุชาติ	ทรชาติ	,, ชาติ ต่ำ
ทุพละ	ทรพล	,, กำลังน้อย
ทุลักขณะ	ทรลักษณ์	,, ลักษณ ชั่ว
ทุยสะ	ทรยศ	,, ยศต่ำ
ทุวิสะ	ทรพิศม์	,, พิศม์ ร้าย
ทุภิกขะ	ทรภิกษ์	,, เข้าแพง

ธะ มีอยู่ ๔

ธุชะ	ธวัช	ว่า ธง
ธังสี	ธวังสี	,, กำจัด
ธาติ	ธาษตรี	,, แผ่นดิน ทรงสัตว์ไว้, โลกย์
ธัมม	ธรรม	,, เปน ของ ทรงสภาพ ไว้

นะมีอยู่ ๑๘

นิปาล, นรปาล	นฤบาล	ว่า ผู้เลี้ยง รักษาคน
นาถะ	นารถ	,, ที่พึ่ง เบียนไภย
นิมมละ	นฤมล	,, ไม่ มีมลทิน
นิจจ	นิตย	,, เปน นิตย์ไม่ ขาด
นินนาทะ	นฤนาท	,, บันฦๅ
นักขัตต	นักษัตร	,, ฤกษ์
นิปผละ	นิษผล	,, ไม่ มีผล
นิพพานะ	นฤพาน	,, ดับกิเลศ
นมัตถุ	นมัสดุ	,, ความ นอบ น้อม จงมี
นิลุบปละ	นิโลศบล	,, ดอก บัวเขียว
นิโรคะ	นฤโรค	,, ไม่ มี โรค
นิโสกะ	นฤโศรก	,, ไม่มีโศรก
นฏี	นฤฏี	,, นาง ฟ้อน

นิทุกข	นฤทุกข์	ว่า ไม่มีทุกข์
นิพภยะ	นฤไภย	,, ไม่มีไภย
นิมิตต	นฤมิตร	,, แปลงสร้าง
นิระเทส	เนียรเทศ	,, ให้ออก จาก ที่อยู่ คือ ขับไล่
นะระ	นฤ	,, คน

ปะมีอยู่ ๕๐

ปุญญ	บุนย์	,, เครื่อง ชำระ สันดาน
ปัณหา	ปฤษณา	,, คำถาม
ปัณหิ	ปราษณี	,, ซ่น เท้า
ปะวัตติ	ประพฤติ์	,, เปนไป
ปัญญุ	ปราชญ์	,, ผู้มีปัญญา
ปัพพตะ	บรรพต	,, ภูเขา
ปัณฑิต	บัณฑิตย์	,, ผู้ปราชญ์, เดิน ด้วย ปัญญา เครื่อง เดิน
ปุคคะละ	บุทคล	,, ผู้ไป ใน กำเนิด
ปสูติ	ประสูติ์	,, ไหลไป
ปุสส	บุษย	,, ขาว, พลอย ขาว, เดือน ญี่
ปสัฐะ	ประเสริฐ	,, อัน เขา สรรเสริญ แล้ว
ปุปผกะ	บุษบก	,, มี ยอด ดัง ดอก ไม้
ปัพพชะ	บวช, ผนวช	,, เว้น ทั่ว ใน เบ็ญจกาม

ปัณณะ	บรรณ	ว่า	หนังสือ, ใบไม้
ปุพพ	บูรพะ,บรรพะ	,,	ก่อน, ข้อ, ปล้อง, กำหนด
ปัตต	บาตร	,,	เปน ของ ตกถึง, เปนของถึงส่วน แล้ว
ปกะติ	ปรกติ, ปฤกติ	,,	คงเดิม
ปัจฉิมะ	ประจิม	,,	ข้างหลัง, ทิศ ตวัน ตก
ปัจจุส์ส	ปรัตยุษย์,ประจาศ	,,	เวลา กำจัด มืด คือ ใกล้ รุ่ง
เปมะ	เปรม	,,	รัก
ปี ติ	ปรีดี	,,	อิ่มใจ
ปัถวี	ปรัศวี	,,	แผ่น ดิน
โปกขรณี	โบษขกรณี	,,	สระบัว
บริกขาระ	ปริษการ	,,	เครื่อง ใช้ สรอย
ปุปผา	บุษบา	,,	ดอก ไม้
ปัจเจกะ	ปรตเยก	,,	อนึ่ง ต่างหาก คือ แผนกหนึ่ง
ปัตาณิกะ	บรรตานึก	,,	หมู่ อัน ตังคือ พล เดินเท้า
ปติฐะ	ประดิษฐ	,,	ตั้งอยู่, ตั้ง ไว้ จำเภาะ
ปฏากะ	บรรฎาก	,,	แผ่นผ่า, ธงผ้า
บริสัช	บริสัษย์	,,	คน แวด ล้อม
ปฐมะ	ปฤฐม	,,	ที่ แรก
ปติจฉินน	ปเดศยัน	,,	กำบัง

ปสาทะ	ประสาท	ว่า	เลื่อมใส
ปมาทะ	ประมาท	,,	เมาทั่ว คือ ;เผลอ สติ
ปนมะ	ประนม	,,	นอบ น้อม
ปนตะ	ประนต	,,	นอบ น้อม
ปณามะ	ประนาม	,,	นอบน้อม แล ขับ ไล่
ปาสาทะ	ปราสาท	,,	เรือน ชั้น
ปัจจุบันนะ	ปรตยุบัน	,,	เกิด จำเภาะหน้า
ปาณะ	ปราณ	,,	ชีวิตร์, ประปราณ คือ คือก
ปสาณะ	ปราสาณ	,,	หิน
ปาทุกะ	ปราทุก	,,	รอง เท้า
ปาโมชชะ	ปราโมทย์	,,	บันเทิงใจ
ปีติ อภิ รัมมะ	ปรีตา ภิรมย์	,,	อิ่มใจ, แล ยินดี ยิ่งนัก
ปริปุณณะ	บริบวรณ์	,,	เต็ม รอบ
ปุราณ	โบราณ, เบาราณ	,,	เก่าก่อน
ปิฐิ	ปฤษฎี	,,	หลัง
ปัจจามิตตะ	ประจามิตร,ปัตยามิตร	,,	ศัตรู
ปิฐิ ยังคะ	ปฤษฎางค์	,,	หลัง, เป่นอวัยวะ ส่วน ๑
ปัจจักขะ	ปรัตยักษ์	,,	แจ้งชัด

ผะมีอยู่ ๒

ผัสส	สบัศ	ว่า ถูกต้อง
ผุสสติ	สบรรศดี	,, ชื่อ มารดา พระเวศสันดร

พะ มี อยู่ ๓

พรหมจริย	พรหมจรรย์	ว่า ประพฤติดุจพรหม, ประพฤติประเสริฐ
พหุละ	พ ฤหล	,, มาก
พยัคฆ	พยักฆระ, พยรรฆ,	เสือโคร่ง

ภะ มี อยู่ ๔

ภวัคค	ภวัคระ ภวรรค	ว่า ยอด โลกย์
ภุชิสส	ภุชิษย์	,, ผู้บริโภคด้วยตน เปนไทยพ้นทาษ
ภิมะ	ภิษมะ	,, ให้เกิด ความ กลัว คือยักษ์
ภริยา	ภรรยา	,, หญิงที่ต้อง เลี้ยง คือเมีย

มะ มี อยู่ ๒๐

มุทธาภิสกะ	มุหธาภิเศก	ว่า รด ศีษะ ด้วย คำสาป สาบาล
มิจฉา	มฤฉา	,, ผิด
มนุสส	มนุษย์	,, สัตว์รู้เหตุ แลใช้เหตุแลใจสูง
มิคก	มฤค	,, เนื้อ,ลมั่ง,กวางทราย,เปนต้น

มหาภิกขมณะ	มหาภิเนษกรม	ว่า	ความ ออกจำเภาะ เพื่อ คุณ ใหญ่
มัชฌิมะ	มัธยม	,,	ท่าม กลาง
มุสา	มารษา	,,	คำเท็จ
มหุสสวะ	มหรสพ	,,	ความที่ได้ ยินขึ้นคือการเต้นรำ
มัจจุ	มฤตยุ	,,	ความตาย
มัจฉา	มัศยา	,,	ปลา
มหัคฆภัณฑ	มหรรฆภัณฑ์	;,	ของ มี ค่ามาก
มธุ	มฤธุ	,,	หวาน ดังน้ำผึ้ง
มหัปผละ	มหรรผล	,,	มี ผล ใหญ่
มัคค	มรรคา	,,	ทาง
มิคินท	มิคินทร	,,	สัตว์เปน ใหญ่ กว่า คือ ราชสีห์
มุทธา	มฤธา	,,	ศีษะ
มณฑิระ	มณเฑียร	,,	เรือน หลวง
เมตติ	ไมตรี	,,	ความ รักกัน
มิตต	มิตร	,,	เพื่อน
มหัณณวะ	มหรรณพ	,,	ห้วง น้ำ ใหญ่

ยะ มีอยู่ ๒

ยุตติ	ยุกติ	ว่า	ชอบ, ควร
ยัฐิ	ยัษฐิ	,,	ไม้เท้า

ระ มี อยู่ ๑๐

รติ	ฤดี	ว่า ยินดี
รัตติ	ราษตรี	,, กลางคืน
รุกข	พฤกษ์	,, ต้นไม้
รฐา	รัษฎา	,, แว่นแคว้น
รัสส	หรัษา	,, สั้น
รักขสะ	รากษษ, รากโษษ	,, ยักษ์, ผี
ราชิสสระ	ราไชสวรรย์	,, สมบัติของในหลวง
รวิ	รำไพ	,, ดวงอาทิตย์
รฐี	ราษฎร	,, ผู้อยู่ในแว่นแคว้น
รมะ	รมย์	,, เปนที่ยินดี

ละ มี อยู่ ๒

ลุทธ	ลุพธ, ลุบธะ	ว่า คนโลภ, นายพราน
ลัทธ	ลัพธะ, ลับธะ	,, ได้

วะ มี อยู่ ๒๕

วุฐี	วฤษตี	ว่า ฝน
เวทะ	เวทย	,, วิชา, ของจำต้องรู้
วิสส	พิศมะ	,, ผิดสำแลง ร้าย
วัสส	พรรษา	,, ฝน, ปี

วิทักขะ	พิทักษ์	ว่า ดู, เห็นโดยวิเศษ, รักษา
วิวักขะ	พิพากษา	,, กล่าวโดยวิเศษ, กล่าวตัดสิน
วิเสชะ	วิเสท	,, พ่อครัว, แต่ง, ทำ
วัคค	พรรค	,, พวก, หมู่
วุฑฒา	พฤฒา	,, ผู้เถ้า, เจริญ
วัตต	พรต	,, ของควรเปนไป
เวสสันตโร	แพสยันดร	,, ผู้เกิดในระหว่างค้าขาย
วิตถาร	พิสดาร	,, กว้างขวาง
วิตักกะ	พิดรก	,, ตฤก
เวบุลล	ไพบูลย์	,, เต็มที่
วิมหะยะ	พิศมัย, พิศวง	,, เคลือบแคลง
วิสสาสะ	พิศวาศ	,, คุ้นเคย
วิณหุ	พิษณุ	,, นารายน์
วัตถุ	พัสดุ	,, สิ่งของ
พิสาละ	ไพ่ศาล	,, กว้างขวาง
วิสาขะ	ไพศาข	,, เดือนหก
วณิพก	วรรณิพก	,, พรรณนาแล้วจึ่งขอ
วิจฉิกะ	พิจิกร์	,, แมลงป่อง เปนชื่อราษี
วินิศฉัย	พินิศจัย	,, ตัดสิน
เวฬุริย	ไพฑูริย์	,, เปนชื่อแก้ว
เวริ	ไพรี	,, ผู้ผูกเวร

ศะ มี อยู่ ๕๐

สัตถา	ศาสดา	ว่า ครูสอน ครูตั้น บัญญัติ ตั้นลัทธิ
สิสส์	ศิษย์	,, ผู้ ศึกษา
สิงฆาระ	ศฤง ฆาร	,, เครื่อง ประดับ ยศ
สิปป	ศิลป	,, ของ จำ ต้อง รู้
สูญญ	สูนย์	,, ว่าง, เปล่า
สัทท	ศัพท์	,, เสียง
เสตะ	เสวตร	,, ขาว
สัคค	สวรรค์	,, เปน ที่ ยินดี เลิศ
สามี	สวามี	,, เจ้า, เจ้า ของ, ผัว
สัตต	สัตว์	,, ผู้ ข้อง อยู่ ใน กำเนิด
เสวะ	เสพย์	,, กิน, คบหา ทำ เมถุน
สัจจ	สัตย์	,, ความ จริง
สัพพัญญู	สรรเพชญ์	,, ผู้ รู้ สิ่ง ทั้ง ปวง
สังคหะ	สงเคราะห์	,, ร่วบ รวม, ถือ เอา
เสฏฐี	เศรษฐี	,, ผู้ มี ของ ประ เสริฐ คือ ทรัพย์
สมัคค	สมรรค	,, พร้อม เพรียง
สัมปุณณ	สมบูรณ์	,, เต็ม พร้อม
สังวัจฉร	สม พัทศร	,, การ ทำ ทุก ปี, ปี

โสกะสัลล	โศรก ศัลย์, โศกศัลย์	ว่า	ความ โศรก ดุจ บึ้น
สัชฌาย	สาธยาย	,,	ท่อง บ่น
สัญฌา	สนธยา	,,	เวลา เรียก ร้อง กัน
สมุทท	สมุทร	,,	เทล
สัตต	สัปตะ	,,	เจ็ด
โสตถิ	สวัสดิ์	,,	สดวก ดี
สีฆะ	สีรฆ	,,	พลัน, ด่วน, เร็ว
สัตติ	ศักดิ์	,,	หอก, อำนาจ
สติ	สมฤดิ์	,,	รฦก
สัตตาหะ	สัปดาห์	,,	เจ็ด วัน
สัพพ	สรรพ์	,,	สิ่ง ทั้ง ปวง
สาธุ	สาธร	,,	ดี, กรรม ทำประโยชน์ ให้สำเร็จ
สาวกะ	ศราพก	,,	ผู้ ฟัง
สักก	ศากย์	,,	อาจ หาญ
สหัสส	สหรรสะ	,,	พัน หนึ่ง
สมิทธิ	สัมฤทธิ์	,,	เต็ม ที่
สุภาวะ	เสาวภาพ	,,	ความ เปน ดี
สภาว	สารภาพ	,,	ความ เปน คง ที่

สัทธา	ศรัธา	ว่า เลื่อมใส คือ ความเชื่อ
สัตตัปปกะระณะ	สัปตะ ปกรณ์	,, พระ คัมภีร์ เจ็ด
สัตถ	ศาตรา	,, อาวุธ, คัมภีร์
สัตติ ยาวุธ / สัตยาวุธ	สัตรี ยาวุธ	,, อาวุธ คือ หอก
สัตตปตตะ	สัปตปะดล	,, พื้น เจ็ด, เจ็ด ชั้น
สัตต นัค	สัปตนัค	,, ภูเขา เจ็ด
เสละ	ไศล	,, ภูเขา
สุโร รส	สุเรา รศ	,, เทวะดา
สุรสะ	เสาวรศ	,, รศ ดี
สุคันธะ	เสาวคนธ์	,, กลิ่น หอม
สุลักขณะ	เสาวลักษณ์	,, ลักษณดี
สุชาติ	สรชาติ	,, ชาติดี
สุเลขะ	สรเลข	,, เขียน ดี

หะ มี อยู่ ๕

หะสะ	หรรษา	,, หัว เราะ, รื่น เริง
หัตถะ	หัตถ์	,, มือ
หัตถี	หัสดี	,, ช้าง
หิรัญญ	หิรันย์, ไหรญ	,, เงิน
หุตาจาริย	โหรดาจาริย์	,, อาจาริย์ ผู้ รู้ วิธี บูชา เทวะดา

อัชช กัตรวาโร วันนี้วันอไร

สุริย / รวิ	วาโร	วัน อาทิตย์
จันท	วาโร	วัน จันทร์
ภุมม	วาโร	วัน อังคาร
พุฒ	วาโร	พุฒ
ครุ / ชีว	วาโร	วัน พฤศบดี
สุกร	วาโร	วัน ศุกร์
โสร	วาโร	วัน เสาร์
หิโย		วานนี้
อัชช		วันนี้
เสว		พรุ่งนี้
ประเสว		ปรีนนี้

ตโต บีประเสว ปะเรื่องนี้

อิทานิ กัตร มาโส เดือนนี้ เดือน อไร

จิตร	มาโส	เดือน ๕
วิสาข	มาโส	เดือน ๖
เชฏฐ	มาโส	เดือน ๗
อาสาฬห	มาโส	เดือน ๘
สาวนะ	มาโส	เดือน ๙
ภัทรปท	มาโส	เดือน ๑๐
อายุชช	มาโส	เดือน ๑๑
กัตติก	มาโส	เดือน ๑๒
มิคสิร	มาโส	เดือน ๑
ปุสส	มาโส	เดือน ๒
มาฆ	มาโส	เดือน ๓
ผคุณ	มาโส	เดือน ๔

อิทานิกัตร สังวัจฉโร เดี๋ยวนี้ปีอไร

มุสิกะ	สังวัจฉโร	ปีชวด
อุสุภ	,,	ฉลู
พยัคฆ	,,	ขาล
สสะ	,,	เถาะ
นาค	,,	มโรง
สัปป	,,	มเส็ง
อัสส	,,	มเมีย
เอฬกะ	,,	มแม

มักฏะ สังวัจฉโร ปี วอก
กุกกุฏะ ,, ระกา
กุกกุระ ,, จอ
สุกร ,, กุญ

อิทานีกัตโรตุ เดี๋ยวนี้ ฤดูอไร

เหมันโตตุ ฤดู น้ำค้าง
คิมหันโตตุ ฤดู ร้อน
วสันโตตุ ฤดู ฝน

พากย์ ๘ คือ

มคธ พากย์ คำในคัมภีร์
สังสกฤต พากย์ ภาษา พราหมณ์ บุราณ
กัมพุช พากย์ ภาษา เขมร
สยาม พากย์ ภาษา ไทย
เตลง พากย์ ภาษา รามัญ
ภุกามพากย์ ภาษา พม่า
สิงหฬพากย์ ภาษา ลังกา
หริภุญไชย พากย์ ภาษา ลาวพุงดำ
ชวา พากย์ ภาษา แขก

ปถวิธาตุ

ปถพี
ปถวี
ปรัศวี
ปถวย
ธรณี
เมทนี
พสุธา
พสุนธรา
ภูมิ
ภูว
ภู
กัณฑิดะ
คุ
โค
ฉมา
ไผท
มหิ
ถมา

๑๘ คำนี้ ว่าแผ่นดิน

โลกย์พิภพ
ภูมิมณฑล
ภูวมณฑล
ธาษตรี
ธเรษตรี
โลกย์
หล้า
ชนาไลย
นราไลย
ธราไลย
— ๑๐ คำนี้ ว่าแผ่นดิน แต่ว่าไม่ตรง

ดละ ว่าพื้น ไทยใช้ว่า ดล

ปถพีดล
ธรณีดล
เมทนีดล
พสุธาดล
ภูมิดล
ภูวดล
มหิดล
— ๗ คำนี้ ว่า พื้นแผ่นดิน

มัตติกา ดินเหนียว

จิกขะละ โคลน

ปังกะ
กะละละ
กะทมะ
— เปือกตม

วาลุกา
พาลุกา
อุรุ
— ทราย

ปังสุ
ปางสุ
— ฝุ่น

สักขรา กรวด

ปัพพตะ
บรรพต
ไศล
นคะ
ศิลุจย
ศิขร
สิงขร
ภูผา
ผา
ดอยคำดาว
พนมเขมร
— ๑๑ คำนี้ ว่าภูเขา

สิลา
เสลา
ปาสาณ
ปราสาณ
ทมอเขมร
— ๕ คำนี้ ว่าหิน

รุกข, รุกขา / พฤกษ, พฤกษา / เฌอ	ต้นไม้
สาขา	กิ่ง
บัตตะ	ใบ
มูละ	ราก
ตะจะ	เปลือก
สาระ	แก่น
อัคค	ยอด

อาโป ธาตุ

อาโป / วารี / อุทะกะ / ทะกะ / กะ / สินธุ / อัมพุ, อามพุ / อาบพุ / โตย, โดย (ใช้ ว่า ดื่ม) / ทึก, ดึก (เขมร) / สลิละ	๑๑ คำ นี้ ว่าน้ำ

โอฆ	ห้วง
ชลโอฆ	ห้วง น้ำ
อัณณวะ, อรรณพ	ห้วง น้ำ
มหัณณวะ, มหรรณพ	ห้วง น้ำใหญ่
สาคร / สมุทร / ชโลธร	ว่า เทล
นที	แม่ น้ำ
ชลธี	แม่ น้ำ เทล แล ห้วย หนอง คลอง บึง บาง
สาชน ที	คลอง
มหาสมุทร	เทลใหญ่

ต้น แม่ น้ำ เนื่อง มา แต่ ป่าหิมพานต์ ๕ คือ คงคา ยมนา อจิรวดี มหิ สรภู

ตฬากะ	ว่า บ่อ
ตีระ	ว่า ฝั่ง
โสตะ	ว่า กระแส
สีฆโสตะ	ว่า กระแส น้ำเชี่ยว

สีฆ ว่า เร็ว

ตรังคะ ว่า ละลอก

อุมิ ว่า คลื่น

วาปี ว่า บึง

โสทิ ว่า กระพังน้ำ

ฉลัป วาหะ ว่า ห้วง น้ำ

สีโตทก ว่า น้ำ เย็น

อุณโหทก ว่า น้ำ ร้อน

เหมุทก ว่า น้ำค้าง

วัสโสทก }
พรรโษทก } ว่า น้ำ ฝน

โลโณทก ว่า น้ำเค็ม

อัมพิโลทก ว่า น้ำค้าง

อัจโฉทก }
ปสันโนทก } ว่า น้ำ ใส

อาวิโลทก ว่า น้ำขุ่น

สาโตทก ว่า น้ำ จืด

มธุโรทก ว่า น้ำ หวาน

อัสสุชล ว่า น้ำตา

เตโชธาตุ

เตโช
อัคคี
อรรคนี
กุณฑ์
อัจจิมา
ปาวกะ
ธุมสิขา
ชาตะเวทะ
กราน
สิขี
สิขานน
ธุมเกตุ
} ๑๒ คำนี้ว่าไฟ

อังคาร ว่า ถ่าน

ฉาริกา ว่า เท่า รึง

ภัศม }
กุกุละ } ว่า เท่า

ธุมะ ว่า ควัน

อัจจิ }
สิขา }
ชาลา } ว่า เปลว

วาโยธาตุ

วาโย วายุ วาตา วาตะ อนิละ คันธวาหะ มารุต มาลุต ขยน } เขมร ขลวน	๑๐ นี้ว่าลม	ปาจิณวาต	ว่า ลมบัตโพก
		อาคเณยวาต	ว่า ลมศีษะเขา
		ทักษิณวาต	ว่า ลมสำเภา
		หรดีวาต	ว่า ลมสลาตัน
		ปัจฉิมวาต	ว่า ลมตวันตก
		พายัพวาต	ว่า ลมหลวง
		อุตราวาต	ว่า ลมว่าว
		อิสาณวาต	ว่า ลมอุตรา

๘ ทิศ

ออก ๆ ตก ๆ ทั้ง
เหนือว่าว สำเภาลม
เคียร ไศล อาคเณย์กรม
อีกอุตร อิสาณ ไซ้
บูรพ์บัดตะโพก พู้น
อาคเณย์ เคียรเขา
ทักษิณ ลำ สำเภา
หรดี ลม กลัดกล้า
ปัจฉิม จัดชื่อ ไว้
พายัพ พัด หลวงยก
อิสาณอุตราวก
ลมว่าว อุดร ทั้ง

สองสม ญาพ่อ
ถ่องใต้
พยัพพัด หลวง เฮย
หรดี เบื้องสลาตัน
พัดเพลา
เรื่อยร้า
พัด เฉื่อย
กล่าว อ้าง สลา ตัน
ตวันตก
แยกตั้ง
เวียนทิศ ทาง นา
แปด นี้ นาม พยู

ปถวีธาตุ ภายใน ๒๐

อัตถิ	มันมี อยู่ นะ
อิมัสมิง กาเย	ใน กาย อันนี้ นะ
เกสา	ผม
โลมา	ขน
นขา	เล็บ
ทันตา	ฟัน
ตะโจ	หนัง
มังสัง	เนื้อ
นหารู	เอ็น
อัฏฐิ	กระดูก
อัฏฐิมิญชัง	เยื่อ ใน กระดูก
วักกัง	ม้าม
หทยัง	หัว ใจ
ยกะนัง	ตับ
กิโลมกัง	พังผืด
ปิหกัง	พุง
ปัปผาสัง	ปอด
อันตัง	ไส้
อันตคุณัง	สายรัดไส้
อุทริยัง	อาหารใหม่
กรีสัง	อาหารเก่า
ปิตตัง	ดี

อาโปธาตุ ภายในมี ๑๒

เสมหัง	เสมหะ
บุพโพ	น้ำหนอง
โลหิตัง	เลือด
เสโท	เหงื่อ
เมโท	ไค
อัสสุ	น้ำตา
วสา	มันเหลว
เขโฬ	น้ำลาย
สิงฆานิกาย	น้ำมูก
ลสิกา	ไขข้อ
มุตตัง	มูตร์
มัตถเก มัตถลุงคัง	เยื่อ ในสมอง

เตโช ธาตุภาย ใน ๔

สัน ตปั้คคิ	เพลิง ธาตุ สำหรับ ทำกาย ให้ อุ่น
ชีรณัคคิ	เพลิงธาตุ สำหรับ ทำกาย ให้ แก่
ปริณา มัคคิ	เพลิงธาตุ สำหรับ ย่อย อาหาร
ปริทัยหัคคิ	เพลิง ธาตุ สำหรับ ทำกาย ให้ กระสับ กระส่าย

วาโย ธาตุภาย ใน ๖

อุท ธังคมาวาต	ลมพัด ตั้ง แต่ เท้า ถึงศีษะ
อโธคมาวาต	ลมพัด ตั้ง แต่ ศีษะ ถึง พื้น เท้า
โกฐาสยวาต	ลมพัด ใน ลำไส้
กุจฉิสยวาต	ลมพัด ใน ท้อง
อังคมังคานุสารีวาต	ลมพัด ซาบ ส่าน ทั่ว สาร พางค์กาย
อัสสาสะวาต ปัสสาสะวาต	ลม หายใจ เข้าออก

วิหา	อาทิตยบถ	โพยม
เวหา	วายุบถ	เข
เวหาศ	วายุจร	อันตลิกขะ
นภ	อนิลบถ	๑๓ คำ นี้ ว่า อากาศ
อัมพร	ชคณะ	

ปชุณหะ
อัมพุธร
วลาหก
พลาหก } ๔ คำนี้ ว่าเมฆ

วิชชุละตา ฟ้าแลบ
เมฆครรชิต ฟ้า ร้อง
อสนี สายฟ้า
อสนีบาต สายฟ้าตก
อินท์ธนู สายรุ้ง

ดารา
ดารก
อุฬุก } ๓ คำนี้ ว่า หมู่ดาว

นักขัตตรา ดาวฤกษ์
รังษี ธาตุ์ คือแสงสว่าง ใน โลกย์
เปรียบ ด้วย เตโชธาตุ์ ภายนอก

คือดวง { อาทิตย์ / จันทร์ / แก้วมณีโชรติ์ }

สุริย
ทินกร
รวิ, รำไพ
ทิวากร
ทิพากร
สูระ
อุณหรังษี
ภาณุ
ภาณุมา
ภาณุมาศ
ภาสกร
อักโก
อังสุมาลี
ไถงเขมร
๑๔ คำนี้ ว่า อาทิตย์

ปัจจุสไสมย
ปัจจาสไสมย } ว่า ใกล้รุ่ง

อุไทย ขึ้น
อรุณ แสงอาทิตย์แรกขึ้น
อรุโณไทย แสงอาทิตย์ ขึ้น
อาตับปะ แสงแดด

ปะภาตา
โอภาษ
อาโลก } ว่าแสง สว่าง

สุริยาโลก
สุริโยภาษ } แสงอาทิตย์

จันทาโลก แสงจันทร์
ปาโต เช้า
มัชฌันติกะ เที่ยง
ทิวา กลางวัน
วัฒมานะกะฉายา บ่าย
สายะ } เย็น
สายัณหะ }
อัษฎงคต ตก ดง
ปโทสะ พลบค่ำ
รัตติ }
ราตรี } กลางคืน
รายตรี }
อัฒรัตติ เที่ยงคืน
ปฐม ยาม ยามต้น
มัชฌิมยา ยามกลาง
ปัจฉิมยาม ยาม ที่ หลัง

จันท
จันทร
โสมะ
รัชนิกร
นิสากร
นักขัตราชา
สีตะระรังษี
ศะศิธร
มา
บุหลัน
แข แผลงว่าแถง

๑๑ คำนี้ ว่า ดวงจันทร์

ธาดา
โลเกศ
จตุรภักตร์
กมลาศน์
หงษพาหน
เศียรเกล้า คลี่ บัวทอง
สุรเชฐ
} ๗ คำนี้ ว่าพหรม

อิศวร
มเหศวร
พระตรีศูลี
เจ้าจอมไกรลาศ
พระทรงโคอาศน์
พระทรงโคเผือก
เจ้าจอมผาเผือก
พระตรีเนตร์
} ๘ คำนี้ ว่า พระอิศวร

พระสิ่กร พระศรี่กร ศรีสังฆ์กร พระกฤษณ์ จตุรภุช จตุรหัตถ์ วิณหุ, พิษณุ ไกรสพ วาสุเทพ หริ	๑๐ คำนี้ว่า นารายน์

กำเนิด สัตว์ มี่ อยู่ ๔

อัณฑะชะ	เกิด ใน ฟอง
ชฎามพุชะ	เกิด ในครรภ์
สังเสทชะ	เกิดด้วย ฤดูอบอาย
อุปปาติกะ	ถอย มาเกิด

เรียกคุณ บิดามารดา โดย คุณนาม มี่ ๔

บุพ เทวา	ท่าน ผู้ ประเสริฐ เกิด ก่อน
บุพพการี่	ท่าน ผู้ ประกอบ ในเรา ก่อน
บุพพาจาริย์	ท่าน ผู้ เปน อาจาริย์ ก่อน
มหาพรหม	ท่าน ผู้ มี จิตร์ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

